

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Výuka předmětu Ochrana člověka za mimořádných
událostí na základních školách na území okresu
Rokycany

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program:

OCHRANA OBYVATELSTVA

Autor: Bc. Monika Judlová

Vedoucí práce: Mgr. Renata Havránková, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem „*Výuka předmětu Ochrana člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 13. 5. 2019

.....

Bc. Monika Judlová

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí práce paní Mgr. Renatě Havránkové, Ph.D. za vstřícnost, odborné vedení, pomoc a rady, které mně v průběhu zpracování této diplomové práce věnovala. Dále bych chtěla poděkovat osloveným zástupcům základních škol v okrese Rokycany za jejich ochotu a čas při vyplňování dotazníků. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat také své rodině a přátelům, kteří mě podporovali nejen při psaní této práce, ale i po celou dobu studia.

Výuka předmětu Ochrana člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany

Abstrakt

Ochrana člověka za mimořádných událostí je jedno z témat, které se v současné době opět dostává do zájmu veřejnosti a jeho výuka na školách je silně podporována. Hlavním orgánem této podpory je především Hasičský záchranný sbor České republiky, který v rámci přípravy obyvatelstva vyvíjí řadu aktivit, např. tvorba naučných knih, brožurek, videí apod. Zvyšování účasti obyvatelstva na zajišťování vlastní bezpečnosti je definováno jako jeden z bezpečnostních zájmů státu v Bezpečnostní strategii České republiky a také je to jedna z klíčových priorit uvedených v Koncepti ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030.

V teoretické části diplomové práce jsou shrnuty základní informace o ochraně obyvatelstva, integrovaném záchranném systému, vzdělávacím systému a působnosti jednotlivých orgánů a institucí v oblasti výchovy a vzdělání v ochraně obyvatelstva. Tato část samozřejmě shrnuje i problematiku Ochrany člověka za mimořádných událostí a její výuky na školách, k tomu používaných pomůcek a možnosti přípravy pedagogů na tuto výuku.

Výzkumná část se zabývá zpracováním analýzy výuky Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany. Výzkum probíhal formou dotazníkového šetření, rozбором školních vzdělávacích programů a zpracováním SWOT analýzy. Na základě získaných výsledků byla zodpovězena stanovená výzkumná otázka: „*Jakou formou probíhá výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany?*“. Aktuálně tato výuka probíhá v rámci jiných předmětů, nejčastěji Přírodopisu či Přírodovědy. Klasický výklad pedagogů se školy snaží doplnit besedami se zástupci složek integrovaného záchranného systému, exkurzemi či projektovými dny.

Přínosem této práce je získaný ucelený přehled o výuce Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách. Dále by práce mohla posloužit jako námět budoucích diplomových či bakalářských prací s možností zaměřit výzkumnou část na jiné území republiky.

Klíčová slova

ochrana člověka za mimořádných událostí; základní škola; výuka; pedagog; žák;
Hasičský záchranný sbor České republiky

Teaching of the Subject of Human Protection in Emergencies at Primary Schools in the Rokycany District

Abstract

Human protection in emergencies is one of the topics, which is getting more public attention nowadays and its teaching at schools is strongly supported. The main authority providing this support is mostly the Fire Rescue Service of the Czech Republic. This institution organises various activities within the programme of population preparedness, for example educational books and booklets, videos etc. Raising the participation of the population in ensuring their own security is defined as one of the security interests in the Security strategy of the Czech Republic. It is also one of the key priorities listed in the Conception of the population protection till 2020 with the outlook to 2030.

In the theoretical part of the master thesis, the basic information about the population protection, about the integrated rescue system, about the educational system and about the activities of individual authorities and institutions in the population protection education is summarised. This part of course summarizes also the problematics of the school subject Human Protection in Emergencies and of the teaching of this subject at schools, the tools needed for this teaching and also the possibilities, which teachers have to prepare for teaching this subject.

The research part of the thesis elaborates on an analysis of teaching the subject Human Protection in Emergencies at primary schools in the Rokycany district. The research was carried out by formulating and evaluating questionnaires, analysing the schools' educational programmes and creating a SWOT analysis. On the basis of the obtained results, the research question was answered: *“Which form does have the teaching of Human Protection in Emergencies at primary schools in the Rokycany district?”* Currently, the teaching is carried out in other subjects, such as Natural sciences. The schools try to complete the classical teachers' explanations with debates with the employees of the integrated rescue system, excursions, or project days.

The benefit of this thesis is the acquired complex overview about the teaching of the subject Human Protection in Emergencies at primary schools. The thesis could

furthermore serve as a topic for future bachelor or master theses, with the focus of the research part on other areas of the Czech Republic.

Key words

human protection in emergencies; primary school; teaching; pedagogue; pupil; The Fire Rescue Service of the Czech Republic

Obsah

Úvod.....	10
1 Teoretická část	11
1.1 Vzdělávací systém ČR	11
1.1.1 Rámcové a školní vzdělávací programy	12
1.2 Základní pojmy související s ochranou obyvatelstva a její historický vývoj... 13	
1.3 Působnost jednotlivých orgánů a institucí v oblasti výchovy a vzdělávání v ochraně obyvatelstva.....	18
1.4 Vzdělávání v bezpečnostních tématech	21
1.4.1 Dopravní výchova.....	22
1.4.2 Ochrana zdraví.....	22
1.4.3 Příprava občanů k obraně státu.....	22
1.5 Ochrana člověka za mimořádných událostí	23
1.5.1 Vývoj problematiky OČMU	24
1.5.2 Začlenění problematiky OČMU do RVP.....	26
1.5.3 Vzdělávání pedagogů v oblasti OČMU	30
1.5.4 Dostupné podklady a materiály pro výuku OČMU	31
1.6 Výuka OČMU v zahraničí	37
1.6.1 Slovensko.....	37
1.6.2 Rakousko	38
1.6.3 Německo	38

1.6.4	Polsko.....	39
2	Cíl práce a výzkumná otázka	40
3	Metodika	41
3.1	SWOT analýza	42
4	Výsledky	44
4.1	Výsledky dotazníkového šetření	44
4.2	Rozbor ŠVP.....	61
4.3	SWOT analýza	61
5	Diskuze	64
5.1	Diskuze k dotazníkovému šetření	64
5.2	Diskuze k rozboru ŠVP	71
5.3	Diskuze ke SWOT analýze	71
5.4	Shrnutí.....	75
6	Závěr	76
7	Seznam použitých zdrojů.....	77
8	Seznam zkratk	84
9	Seznam obrázků a tabulek	85
10	Seznam příloh	87
11	Přílohy.....	88

Úvod

Ochrana člověka za mimořádných událostí (OČMU) je zařazena mezi bezpečnostní témata společně s Dopravní výchovou, Ochranou zdraví a Přípravou občanů k obraně státu, tato témata tvoří propojený celek, jehož části od sebe nelze plně oddělit. Všechny tyto oblasti jsou více či méně zařazeny do vzdělávání na základních školách s cílem připravit obyvatelstvo na běžný život, ale také možný vznik mimořádných událostí a krizových situací v našem státě i v zahraničí. (Tematická zpráva, 2016)

Aktuálně se potřeba připravit obyvatelstvo na mimořádné události (MU) dostala do popředí veřejného i odborného zájmu vzhledem k současné bezpečnostní situaci a zkušenostem z již proběhlých událostí. V rámci této zvýšené pozornosti došlo k zařazení problematiky OČMU do vzdělávacích programů, s čímž školy a učitelé občas trochu bojují, jelikož nemají dostatek informací a ani zkušeností s výukou podobných témat, protože se dané oblasti dlouhé roky věnovala minimální pozornost.

Teoretická část diplomové práce shrnuje základní pojmy z oblasti ochrany obyvatelstva, integrovaného záchranného systému (IZS) a vzdělávacího systému České republiky (ČR). Dále detailněji rozebírá problematiku OČMU a její výuku na základních školách. Výzkumná část obsahuje zpracování dotazníkového šetření na jednotlivých školách v okrese Rokycany, rozbor jejich školních vzdělávacích programů a identifikaci silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb u výuky témat OČMU v souvislosti s vypracováním SWOT analýzy.

1 Teoretická část

Teoretická část diplomové práce seznamuje s rozsáhlou problematikou vzdělávání v oblasti bezpečnosti a ochrany obyvatelstva. Je zde stručná charakteristika vzdělávacího systému ČR, základní pojmy v oblasti IZS a ochrany obyvatelstva včetně jejího historického vývoje, dále je popsána působnost jednotlivých orgánů a institucí v oblasti výchovy a vzdělávání v těchto tématech, problematika vzdělávání v bezpečnostních tématech včetně výuky OČMU na základních školách nejen v ČR, ale i v zahraničí.

1.1 Vzdělávací systém ČR

Vzdělávací systém ČR vychází ze zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Ten vymezuje proces postupného získávání kvalifikace na jednotlivých stupních škol. Pro každý obor základního, středního, předškolního, základního, uměleckého i jazykového vzdělávání byly vydány rámcové vzdělávací programy (RVP). (Podrobný popis vzdělávacího systému ČR, 2017)

Mateřské školy poskytují předškolní vzdělávání dětem ve věku 3–6 let. Kromě posledního, předškolního, ročníku je vzdělávání nepovinné. (Podrobný popis vzdělávacího systému ČR, 2017)

Základní školy navštěvují žáci ve věku 6 až 15 let a plní si zde povinnou devítiletou školní docházku. Vzdělávání na základních školách je rozděleno na dva stupně. První stupeň navštěvují žáci 5 let (1.–5. ročník) a druhý stupeň 4 roky (6.–9. ročník). Mimo druhý stupeň základních škol mohou žáci pokračovat v povinném vzdělávání na gymnáziích (po 5. ročníku v osmiletém, po 7. ročníku v šestiletém). (Podrobný popis vzdělávacího systému ČR, 2017)

Po splnění povinné školní docházky pokračuje většina žáků v již nepovinném sekundárním vzdělávání všeobecném na čtyřletých gymnáziích, nebo v odborném na ostatních středních školách, nebo odborných učilištích. Studenti po úspěšném zvládnutí maturitní zkoušky mohou pokračovat ve vzdělávání na terciární úrovni

na vyšších odborných školách nebo na vysokých školách. (Podrobný popis vzdělávacího systému ČR, 2017)

1.1.1 Rámcové a školní vzdělávací programy

Rámcové vzdělávací programy vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání, tvoří se podle nich školní vzdělávací programy (ŠVP), podle kterých se uskutečňuje vzdělávání v jednotlivých školách. Dále jsou závazné pro tvorbu a posuzování učebnic a učebních textů a hodnocení výsledků vzdělávání žáků. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, jeho organizační uspořádání, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a také zásady pro tvorbu ŠVP stanovují především RVP, které musí dále odpovídat nejnovějším poznatkům z vědních oborů, jejichž základy a praktické využití má výuka zprostředkovat, a také z pedagogiky a psychologie o účinných metodách a organizačním uspořádání vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji žáků. Dle těchto hledisek jsou RVP pravidelně upravovány. Tvorbu a vydání RVP zajišťuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT) a další ministerstva dle zaměření vzdělávacího oboru. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Školní vzdělávací program si tvoří každá škola v souladu s vydanými RVP. Vydává jej ředitel školy a je veřejně přístupný, každý do něj může nahlížet a pořizovat si z něj opisy. Obsah vzdělávání tento program třídí do předmětů nebo jiných ucelených částí učiva. (Zákon č. 561/2004 Sb.)

Soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj a uplatnění každého občana ve společnosti, definuje RVP pro základní vzdělávání jako klíčové kompetence. Cílem a smyslem základního vzdělávání je vybavit žáky souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná, a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti. V základním vzdělávání jsou jako klíčové považovány kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní. Obsah základního vzdělávání je dále v RVP rozdělen do devíti

vzdělávacích oblastí. Jednotlivé oblasti jsou tvořeny jedním nebo i více obsahově blízkými vzdělávacími předměty. (MŠMT, 2017)

1.2 Základní pojmy související s ochranou obyvatelstva a její historický vývoj

Tato kapitola obsahuje shrnutí základních pojmů souvisejících s problematikou IZS, ochrany obyvatelstva a také její historický vývoj, s nímž je výuka OČMU a její rozvoj úzce provázán.

Integrovaný záchranný systém

Oblast IZS upravuje zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů v platném znění. Tento zákon, konkrétně § 2 písmeno a), definuje IZS jako „*koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací.*“ Základními složkami jsou Hasičský záchranný sbor České republiky (HZS ČR) a jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany, poskytovatelé zdravotnické záchranné služby a Policie České republiky. Mezi ostatní složky IZS patří vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil, ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory, ostatní záchranné sbory, orgány ochrany veřejného zdraví, havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby, zařízení civilní ochrany, neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím. (Zákon č. 239/2000 Sb.)

Mimořádná událost

Mimořádná událost je dle § 2 písmene a) zákona č. 239/2000 Sb., o IZS „*škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací*“. Jak již z definice vyplývá, hlavními příčinami MU může být člověk nebo příroda a podle toho je také můžeme dělit na antropogenní a naturogenní. Příklady naturogenních MU jsou epidemie, povodně, zemětřesení, vichřice, sesuvy půdy apod. Mezi antropogenní MU řadíme havárie, nehody či terorismus. (Skřehot, 2014-2018; Váňa, 2016)

Ochrana obyvatelstva

Ochranou obyvatelstva se dle § 2 písmene e) zákona č. 239/2000 Sb., o IZS rozumí „plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku“.

Varování

Varování je opatření sloužící k ochraně obyvatelstva při vzniku MU, jeho hlavním úkolem je včas varovat obyvatelstvo a tím minimalizovat následky na majetku, zdraví a životech obyvatel. Varování může probíhat mnoha způsoby, jedním z nich je použití varovného signálu sirén. (Richter, 2009)

V ČR existuje pouze jediný varovný signál a tím je VŠEOBECNÁ VÝSTRAHA. Jedná se o kolísavý tón o délce 140 sekund a vyhlášován může být třikrát za sebou v cca třímínutových intervalech. Po zaznění tohoto signálu může následovat verbální informace upřesňující charakter MU. (Vyhláška č. 380/2002 Sb.)

Evakuace

Evakuací se rozumí přemístění osob, zvířat, předmětů kulturní hodnoty, technického zařízení, případně strojů a materiálu k zachování nutné výroby a nebezpečných látek z míst ohrožených MU do míst, kde má evakuované obyvatelstvo náhradní ubytování a stravování, zvířata ustájení a věci uskladnění. Evakuace se přednostně se plánuje pro děti do 15 let, pacienty ve zdravotnických zařízeních, osoby umístěné v sociálních zařízeních, osoby zdravotně postižené a doprovod uvedených osob. (Vyhláška č. 380/2002 Sb.; MV–GŘ HZS ČR, 2015)

Ukrytí

Ukrytí je kolektivní způsob ochrany obyvatelstva. Jedná se o využití krytů a jiných prostor k ochraně obyvatelstva proti účinkům chemických a biologických látek, zbraní hromadného ničení, tepelného a světelného záření, pronikavé radiace a kontaminace radioaktivním prachem. Při MU se ukrytí obyvatelstva zajišťuje v improvizovaných a stálých úkrytech. Improvizované úkryty se budují během nouzového stavu nebo stavu ohrožení státu a v době válečného stavu v místech, kde nelze k ochraně obyvatelstva využít stálých úkrytů. Stálé úkryty jsou trvalé ochranné prostory v podzemní části

staveb nebo i stavby samostatně stojící, které se dále dělí na stálé tlakově odolné úkryty, stálé tlakově neodolné úkryty a ochranné systémy podzemních dopravních staveb. Tyto úkryty se budovaly převážně v minulém století během tzv. studené války jako ochrana před účinky zbraní hromadného ničení a v současné době, vzhledem k jejich stávajícímu stavu a rozmístění, již není možné je využívat během MU nevojenského charakteru. Až v případě vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu budou postupně znovu aktivovány. Výjimku tvoří ochranné systémy podzemních dopravních staveb, které se mohou využívat k ochraně obyvatelstva i během MU. (Vyhláška č. 380/2002 Sb.; Martínek a Tvrdek, 2010)

Při MU, během které hrozí únik nebezpečných látek, je doporučeno obyvatelstvu provést ukrytí improvizovaným způsobem. To znamená využít přirozených ochranných vlastností staveb, případně provést drobné úpravy zamezující průnik nebezpečných látek (utěsnění oken, dveří, vypnout ventilaci atd.) (MV–GŘ HZS ČR, 2015)

Nouzové přežití obyvatelstva

Nouzové přežití obyvatelstva je soubor činností a postupů věcně příslušných orgánů i samotných občanů prováděných s cílem minimalizovat nepříznivé dopady MU na zdraví a životy zasaženého obyvatelstva. Navazuje na evakuaci obyvatelstva z postiženého území a zahrnuje nouzové ubytování, nouzové zásobování základními potravinami a pitnou vodou, nouzové dodávky energií, nouzové základní služby obyvatelstvu a organizování humanitární pomoci. Pro účely nouzového přežití se budou využívat zejména zařízení umožňující ubytování a stravování (škola, sportovní středisko, internát), mimo to jsou v rámci ČR připraveny Materiální základy humanitární pomoci až pro 3 500 osob. (MV–GŘ HZS ČR, 2015)

Individuální ochrana

Proti účinkům nebezpečných látek se využívá individuální ochrana obyvatelstva. Během MU se využívají prostředky improvizované ochrany dýchacích cest, očí a povrchu těla. To jsou jednoduché pomůcky, které si obyvatelé připravují svépomocí z dostupných prostředků (Obrázek 1) a které omezeným způsobem nahrazují prostředky individuální ochrany. Prostředky individuální ochrany jsou ochranné masky, dětské ochranné vaky pro děti do 1,5 roku, dětské ochranné kazajky pro děti od 1,5 do 6 let a dětské ochranné masky pro děti od 1,5 do 18 let. Ty budou vydávány vybraným

skupinám obyvatel (děti, pacienti zdravotnických a sociálních zařízení, apod.) až během stavu ohrožení státu a válečném stavu. (Vyhláška č. 380/2002 Sb.)

Obrázek 1 – Improvizovaná ochrana dýchacích cest, očí a povrchu těla
(zdroj: Improvizovaná ochrana, 2008)

Historický vývoj ochrany obyvatelstva na území ČR

První organizování ochrany obyvatelstva na našem území je spjato s přijetím zákona č. 82 ze dne 11. dubna 1935, o ochraně a obraně proti leteckým útokům. Byla ustanovena organizace Civilní protiletecké ochrany (CPO) a jejím vedením bylo pověřeno ministerstvo vnitra. Hlavním úkolem CPO bylo vytvoření dostatečného počtu veřejných úkrytů a zabezpečení obyvatelstva plynovými maskami. Během 2. světové války v období protektorátu Čechy a Morava byly všechny složky CPO začleněny do říšského Luftschutzu. (Balabán a Stejskal, 2010)

V poválečné euforii v letech 1945 až 1948 probíhala likvidace vybudovaného systému protiletecké ochrany, tento vývoj změnil až únor 1948, který zásadně proměnil dosavadní pojetí civilní ochrany. Dne 13. července 1951 bylo přijato Nařízení o základních úkolech a povinnostech v civilní obraně na území republiky Československé, které stanovilo organizaci a zabezpečení civilní obrany zaměřenou především na opatření proti zbraním hromadného ničení. Dne 18. dubna 1961 byl přijat zákon č. 40, o obraně Československé socialistické republiky. Ten obsahoval

i ustanovení týkající se civilní obrany. Během těchto let bylo hlavním zaměřením tohoto systému stavba úkrytů a plošné zajištění obyvatelstva prostředky individuální protichemické ochrany. I přes značné vojenské zaměření zůstávala civilní obrana v gesci ministerstva vnitra, to se změnilo až 1. ledna 1976, kdy byla přesunuta do působnosti ministerstva obrany. Až od poloviny osmdesátých let minulého století se začala civilní obrana také zabývat prevencí a likvidací událostí v době míru, tzn. přírodními katastrofami, haváriemi, apod. (Balabán a Stejskal, 2010)

Po roce 1989, kdy došlo k zásadním společenským změnám, se začal budovat nový moderní systém ochrany obyvatelstva. Dne 17. března 1993 přijala vláda usnesení č. 126 s názvem Opatření civilní ochrany České republiky, ve kterém deklaruje zabezpečení funkčnosti systému civilní ochrany v souladu s článkem 61 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949. K 31. prosinci 1993 byla usnesením vlády č. 660 ze dne 24. listopadu 1993 změněna organizační struktura systému civilní ochrany. Ze struktury byli vypuštěni vojáci z povolání a došlo tak k zcivilnění celého systému, kterému ale tímto krokem ubylo i mnoho finančních prostředků. (Balabán a Stejskal, 2010)

V roce 1997 došlo k zásadní události, která ovlivnila vývoj ochrany obyvatelstva v ČR, tou byla velká povodeň na Moravě, která ukázala na nepřípravenost celého systému řešit podobné události. Dne 12. listopadu 1997 přijala vláda usnesení č. 710 ke koncepci zabezpečení úkolů civilní ochrany definovaných Dodatkovým protokolem I k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949. Toto usnesení se již zabývalo návazností odpovědnosti za plnění úkolů civilní ochrany v době míru, za MU i za krizových situací a válečného stavu. Tyto nové bezpečnostní otázky byly zakomponovány do zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, který vymezuje základní úkoly státu při různých MU. Problém chybějící legislativy upravující podrobně ochranu obyvatelstva vyřešilo až v roce 2000 schválení tzv. krizových zákonů – zákona č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů (ten byl již nahrazen novým zákonem č. 320/2015 Sb.), zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení

a o změně některých zákonů a zákona č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů. S přijetím těchto zákonů se hlavním garantem civilní ochrany v ČR stalo ministerstvo vnitra, které tento úkol plní prostřednictvím HZS ČR. (Balabán a Stejskal, 2010)

Vstupem do Evropské unie (EU) se ČR zapojila i do Mechanismu civilní ochrany Unie. Tento systém nejnověji upravuje rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1313/2013/EU o mechanismu civilní ochrany Unie. Tento systém umožňuje úzkou spolupráci států a lepší koordinaci a reakci na katastrofy uvnitř i mimo EU. V rámci tohoto mechanismu byl zaveden informační systém s názvem Evropské kapacity pro odezvu na MU, do kterého všechny zúčastněné státy vkládají své možnosti v podobě tzv. modulů. Modul je složen z týmů expertů, materiálu nebo zásob pro nutnou pomoc a je vždy specializován na určitý typ pomoci, např. práce na vodě, práce s nebezpečnými látkami, vyprošťování osob apod. Výhodou těchto modulů je, že mohou být nasazeny ve velmi krátkém časovém horizontu od předložení žádosti o poskytnutí pomoci, pracují naprosto samostatně a jsou schopny spolupracovat i s jinými subjekty EU nebo případně s dalšími mezinárodními organizacemi, zejména Organizací spojených národů. ČR v současné době nabízí 6 modulů: dva moduly pro vyhledávání a záchranné práce ve městech ve středně těžkých podmínkách (MUSAR), jeden modul pro vyhledávání a záchranné práce ve městech v těžkých podmínkách (HUSAR), jeden modul pro velkokapacitní čerpání vody (HCP), jeden modul chemické, biologické, radiologické a nukleární detekce a odběr vzorků (CBRNDET), jeden modul pro povodňové záchranné práce s pomocí člunů (FRB) a jeden modul předsunuté zdravotnické jednotky (AMP). (HZS ČR, 2018a)

1.3 Působnost jednotlivých orgánů a institucí v oblasti výchovy a vzdělávání v ochraně obyvatelstva

Vzdělávání obyvatelstva v oblasti bezpečnosti je základem pro vytváření a udržování souboru znalostí a dovedností potřebných k minimalizaci negativního působení širokého spektra každodenních rizik, MU a krizových situací. ČR má k těmto tématům zodpovědný přístup a v klíčových dokumentech v oblasti bezpečnosti deklaruje význam této problematiky. Například v Bezpečnostní strategii ČR definuje jako jeden

z bezpečnostních zájmů státu zvyšování podílu občanů na zajišťování vlastní bezpečnosti. Dále je pak v Koncepci ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 jako jedna z klíčových priorit definováno širší zapojení občanů do systému ochrany obyvatelstva a zvyšování úrovně jejich bezpečnosti. (MV–GŘ HZS ČR, 2014; Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2015)

Úkoly v souvislosti se vzděláváním a výchovou obyvatelstva v bezpečnostních tématech, které se dotýkají i OČMU, nemají v ČR pouze školy, z platných právních norem vyplývají povinnosti i pro následující organizace a instituce.

Ministerstvo vnitra ČR

Ministerstvo vnitra ČR je podle zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR, ve znění pozdějších předpisů, ústředním orgánem státní správy pro požární ochranu, krizové řízení, civilní nouzové plánování, ochranu obyvatelstva a IZS. (Zákon č. 2/1969 Sb.)

Hasičský záchranný sbor ČR

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky, které je součástí Ministerstva vnitra ČR (MV–GŘ HZS ČR), podle § 24 zákona č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, má za povinnost stanovit zaměření preventivně výchovné, propagační a ediční činnosti na úseku požární ochrany a podílet se na jejím zabezpečování. Dále má dle § 7 zákona č. 239/2000 Sb., o IZS za úkol organizovat instruktáže a školení v oblasti ochrany obyvatelstva, stanovit způsob informování právnických a fyzických osob o charakteru možného ohrožení, připravovaných opatřeních, způsobu a době jejich provedení. Dále MV–GŘ HZS ČR zpracovává koncepci ochrany obyvatelstva a organizuje instruktáže a školení v oblasti ochrany obyvatelstva. (Zákon č. 133/1985 Sb.; zákon č. 239/2000 Sb.)

Ve vyhlášce č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva je stanoven způsob informování právnických a fyzických osob o charakteru možného ohrožení, připravovaných opatřeních, způsobu a době jejich provedení. Toto informování se uskutečňuje hlavně hromadnými informačními prostředky, letáky

a informačními brožurami, ukázkami činnosti IZS nebo besedami s obyvatelstvem. (Vyhláška č. 380/2002 Sb.)

Hasičský záchranný sbor kraje

Hasičské záchranné sbory krajů podle § 10 zákona č. 239/2000 Sb., o IZS mimo jiné organizují instruktáže a školení v oblasti ochrany obyvatelstva a k tomuto účelu zřizují vzdělávací zařízení, sjednocují postupy obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a územních správních úřadů s krajskou působností v oblasti ochrany obyvatelstva.

Dle § 12 stejného zákona plní hasičský záchranný sbor kraje vybrané úkoly obecního úřadu obce s rozšířenou působností, tzn. seznamuje ostatní obce, právnické a fyzické osoby ve svém správním obvodu s charakterem možného ohrožení obyvatel a s připravenými záchrannými a likvidačními pracemi. (Zákon č. 239/2000 Sb.)

Orgány kraje

Orgány kraje (hejtman, krajský úřad) zajišťují v rámci kraje přípravu na MU, provádění záchranných a likvidačních prací a ochranu obyvatelstva. Tato povinnost jim vyplývá z § 10 zákona č. 239/2000 Sb., o IZS. (Zákon č. 239/2000 Sb.)

Podle zákona č. 224/2015 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými směsmi a o změně zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, krajský úřad zpracovává a poskytuje informace veřejnosti v zóně havarijního plánování o nebezpečí závažné havárie, o preventivních bezpečnostních opatřeních, opatřeních na zmírnění dopadů a o žádoucím chování obyvatel v případě vzniku závažné havárie.

Orgány obce

Orgány obce podle zákona č. 239/2000 Sb., o IZS zajišťují připravenost obce na MU, podílejí se na provádění záchranných a likvidačních prací a na ochraně obyvatelstva. Obecní úřad za tímto účelem organizuje školení obyvatelstva, které seznamuje s charakterem možného ohrožení, s připravenými záchrannými a likvidačními pracemi a ochranou obyvatelstva. Obci a obecnímu úřadu vyplývají povinnosti také ze zákona č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, kdy dle § 29 organizují preventivně výchovnou činnost (PVČ).

Právnícké a podnikající fyzické osoby

Právnícké a podnikající fyzické osoby, které jsou zahrnuty do havarijního plánu kraje nebo vnějšího havarijního plánu, jsou povinny v souladu se zákonem o IZS zajistit vůči svým zaměstnancům dotčeným předpokládanou MU informování o hrozících událostech a plánovaných opatřeních – varování, evakuaci, ukrytí, organizování záchranných prací a organizování přípravy k sebeochraně a vzájemné pomoci. (Zákon č. 239/2000 Sb.)

Právnícké osoby, které jsou dle zákona č. 263/2016 Sb., atomový zákon, držiteli povolení k vykonávání činností souvisejících s využíváním jaderné energie a k vykonávání činností v rámci expozičních situací, k nimž je stanovena zóna havarijního plánování, jsou povinny poskytovat obyvatelstvu v zóně havarijního plánování informace o chování v případě radiační havárie a pravidelně je aktualizovat. (Zákon č. 263/2016 Sb.)

Paragraf 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce udává zaměstnavateli povinnost přijmout opatření pro případ zdolávání MU (havárie, požáry, povodně, apod.) a evakuace zaměstnanců.

Fyzické osoby

Každá fyzická osoba pobývající na území ČR má dle § 25 zákona č. 239/2000 Sb., o IZS právo na informace o opatřeních k zabezpečení ochrany obyvatelstva a na poskytnutí instruktáže a školení ke své činnosti při MU.

Nestátní neziskové organizace

Nestátní neziskové organizace, občanská sdružení, spolky, veřejně prospěšné organizace a jiné orgány a organizace se na výchově a vzdělání podílejí zejména organizací PVČ dle § 75 zákona č. 133/1985 Sb., o požární ochraně.

1.4 Vzdělávání v bezpečnostních tématech

Mezi bezpečnostní témata, která byla v roce 2013 více rozpracována v RVP pro základní vzdělávání, se dle Tematické zprávy České školní inspekce zařazuje dopravní výchova,

výchova k ochraně zdraví, ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí a příprava občanů k obraně státu. Tato témata se navzájem prolínají a zasahují do více vzdělávacích oblastí a vyučovacích předmětů. Některá dílčí témata jsou obsahem vzdělávání jen na některých stupních škol. (Tematická zpráva, 2016)

1.4.1 Dopravní výchova

Dopravní výchova se zabývá především prevencí bezpečnosti na pozemních komunikacích, bezpečným a ohleduplným chováním v silničním provozu z pohledu všech jeho účastníků (chodce, řidiče nemotorového i motorového vozidla a cestujícího dopravními prostředky). Zvyšuje se tím bezpečnost na pozemních komunikacích a dochází i ke snížení počtu dopravních nehod a jejich následků. S touto tematikou se seznamují děti již v mateřských školách a je nedílnou součástí i základního vzdělání. Teoretická část výuky ve třídách je často doplňována praktickým nácvikem na dopravních hřištích. Garantem této vzdělávací oblasti je ve spolupráci s MŠMT Ministerstvo dopravy ČR, konkrétně jeho oddělení BESIP, které vydalo řadu podkladů pro výuku (učebnice, pracovní listy, interaktivní příručky, apod.). (Tematická zpráva, 2016; BESIP, 2019)

1.4.2 Ochrana zdraví

Témata související s ochranou zdraví se prolínají celým RVP pro základní vzdělávání. Žáci získávají znalosti o bezpečnosti a ochraně zdraví, učí se aktivně rozvíjet a chránit nejen fyzické, ale i duševní zdraví a být za ně odpovědný. Dále jsou seznamováni se zásadami bezpečného chování v běžných i MU a se zdravým životním stylem. Učí se pečovat o své zdraví i o zdraví ostatních. Součástí je také první pomoc a prevence rizikového chování. (Tematická zpráva, 2016)

1.4.3 Příprava občanů k obraně státu

Příprava občanů k obraně státu (POKOS) je definována v terminologickém slovníku pojmů Ministerstva vnitra ČR jako „*Dobrovolná činnost, pokud zákon nestanoví jinak. Zahrnuje zejména zdravotnickou přípravu, přípravu k ochraně obyvatelstva, zájmovou*

činnost s technickým a sportovním zaměřením, přípravu obyvatelstva k sebeobraně a vzájemné pomoci a další činnosti spojené s branností.“ (MV ČR, 2016)

Součástí RVP pro základní vzdělávání je POKOS nově od 1. září 2013 a její obsah vychází z Koncepce přípravy občanů k obraně státu. Důvodem začlenění tohoto tématu do RVP bylo především zrušení povinné vojenské přípravy a na základě toho neinformovanost občanů o jejich povinnostech týkajících se obrany své vlasti. (Tematická zpráva, 2016; Gerhát, 2018)

Výuka POKOS je zaměřena zejména na přípravu k civilní ochraně a na přípravu ke vzájemné pomoci v krizových situacích vojenského i nevojenského charakteru a také zdravotnickou přípravu. Žáci se seznamují s povinnostmi, které jim jako občanům ČR ve vztahu k obraně státu vyplývají z platných právních norem. Dále získávají informace o současném bezpečnostním prostředí, o výhodách členství ČR v mezinárodních bezpečnostních a politicko – vojenských organizacích, o principech obrany státu a o úloze ozbrojených sil ČR při zajišťování obrany státu i při řešení krizových situací nevojenského charakteru. (Gerhát, 2018)

Pro podporu výuky POKOS na základních školách organizuje Armáda ČR akreditované školení pedagogických pracovníků. K doplnění a zatraktivnění výuky POKOS slouží také prezentace Armády ČR na školách. Cílem těchto akcí je zábavnou a interaktivní formou představit ozbrojené síly, informovat o jejich poslání, současné činnosti, výcviku, výstroji a výzbroji. (MO ČR, 2004-2014)

1.5 Ochrana člověka za mimořádných událostí

Ochrana člověka za mimořádných událostí, nověji je používáno ochrana člověka za mimořádných událostí a za běžných rizik, ale pro účely této diplomové práce bude používána kratší z těchto dvou variant, je název vzdělávací oblasti, která byla začleněna do vzdělávacích programů. OČMU je zaměřena na seznámení občanů s problematikou ochrany obyvatelstva, především s principy sebeochrany a vzájemné pomoci. Posláním je vytvoření a udržení souboru znalostí a dovedností potřebných ke snížení negativních dopadů MU. Přispívá k osvojení potřebných kompetencí pro poskytnutí pomoci sobě a dalším osobám v rizikových situacích, a to alespoň po dobu do příchodu profesionální

pomoci ze strany složek IZS. S touto problematikou úzce souvisejí výše zmíněná bezpečnostní témata jako dopravní výchova, ochrana zdraví nebo POKOS, která nelze od této problematiky zcela oddělit. (MV ČR, 2016)

Ochrana člověka za mimořádných událostí je chápána jako podmnožina pojmu PVČ. Kdy PVČ je dle terminologického slovníku pojmů Ministerstva vnitra ČR „*souhrn organizačních, technických a provozních opatření a činností zaměřených na výchovu obyvatelstva s cílem předcházet vzniku mimořádných událostí a v případě jejich vzniku dosáhnout zmírnění nežádoucích dopadů mimořádné události na zdraví, životy, majetek či životní prostředí odpovídajícím chováním obyvatelstva*“.

1.5.1 Vývoj problematiky OČMU

Výuka problematiky OČMU, nebo s ní souvisejících témat, byla vždy realizována v rámci jiných školních předmětů, které svým obsahem zasahovaly i do problematiky ochrany obyvatelstva. V období první republiky například při hodinách tělesné výchovy, nebo v rámci mimoškolních aktivit v zájmových sdruženích – Sokol, Junák. Se zvyšující se hrozbou nacistického Německa se do školních osnov začaly implementovat prvky branné výchovy a příprava žáků na možný válečný stav, zejména základy protichemické ochrany a obeznámení o nebezpečnosti leteckých útoků. (Adámek, 2016)

V padesátých letech 20. století v souvislosti se změnami ve společnosti i změnami v pojetí ochrany obyvatelstva, jak je popsáno výše, se do školství začala ve větší míře zařazovat branná výchova. Výuka ale byla značně politicky zatížena vzhledem k probíhající studené válce. Zásadními tématy byly možnosti vzniku jaderné války a ochrana člověka před následky jaderné exploze. Drobné změny přinesla až novela branné výchovy z roku 1973. (Mika et al., 2012)

Vydáním zákona č. 73/1973 Sb., o branné výchově, byla branná výchova zapracována do vzdělávacího systému od mateřských přes základní až po střední školy. V podstatě se jednalo o výuku povinného předmětu, jehož obsahem byla opět příprava na možnost vojenského střetu tehdejšího sovětského a kapitalistického bloku za použití zbraní hromadného ničení, především jaderných zbraní. (Adámek, 2016)

Po roce 1989 zrušením bipolárního uspořádání světa začalo toto pojetí vzdělávání obyvatel ztrácet smysl a branná výchova byla zrušena zákonem č. 217/1991 Sb., o zrušení zákona o branné výchově. Po tomto kroku nebyla problematice výuky OČMU, branné výchovy, první pomoci apod. na školách věnována velká pozornost. (HZS ČR, 2018b)

Změnou společenských poměrů v 90. letech minulého století se změnil i pohled na otázku odpovědnosti za ochranu při MU. Občané mají právo na pomoc státu, ale mají také povinnost a nesou spoluodpovědnost za svoji vlastní ochranu. Tím více stoupla potřeba připravit obyvatelstvo na zvládnání MU a jako nejvhodnější způsob byla zvolena příprava žáků na školách. (HZS ČR, 2018b)

Tehdejší Hlavní úřad civilní ochrany ČR začal spolupracovat s Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze na vytvoření projektu výuky OČMU na vybraných základních a středních školách. Tento experiment probíhal v letech 1996 až 1997 a měl za cíl ověřit možnost zařadit témata týkající se OČMU do současných učebních osnov vybraných předmětů. Na základě výsledků zkušební výuky byl 4. května 1999 vydán Pokyn MŠMT k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných situací do vzdělávacích programů (č.j. 34776/98-22). HZS ČR doplnil tento pokyn metodickou příručkou, která obsahovala detailnější informace a doporučení k realizaci tohoto vzdělávání. Nicméně rozvržení témat v rámci jednotlivých předmětů a ročníků i organizace a forma výuky byla v kompetenci ředitelů škol, kterým se mnohdy tato oblast nejevila příliš důležitá a dle toho pak přistupovali i k její výuce. (HZS ČR, 2018b)

Důležitost připravenosti obyvatelstva na zvládnání MU si společnost začala více uvědomovat po roce 2001, kdy svět v důsledku teroristických útoků 11. září začal ovládat strach z globálního terorismu. Další zásadní událostí byly rozsáhlé ničivé povodně v srpnu 2002. V souvislosti s nimi byl na základě usnesení vlády ČR ze dne 8. ledna 2003 č. 11, k přehledu vybraných problémů k prioritnímu řešení, které byly identifikovány v průběhu řešení krizové situace vzniklé v důsledku rozsáhlých povodní v srpnu 2002, aktualizován stávající pokyn MŠMT. Nový pokyn MŠMT k začlenění tematiky OČMU do vzdělávacích programů a dodatek k učebním dokumentům „Ochrana člověka za mimořádných událostí“ (č.j. 13 586/03-22) byl vydán dne 4. března 2003. Nejdůležitější změnou bylo, že se do učebních dokumentů pro základní,

střední a vyšší odborné školy a učebních dokumentů pro speciální školy zařadila tematika OČMU v rozsahu nejméně 6 vyučovacích hodin ročně v každém ročníku. Na řediteli bylo pouze rozhodnutí, zda výuka proběhne samostatně, nebo v rámci jiných souvisejících předmětů. (HZS ČR, 2018b)

Proti branné výchově minulého století tvořila náplň těchto hodin ochrana osob před následky živelních pohrom včetně nezbytných praktických dovedností, ochrana před následky úniku nebezpečných látek do životního prostředí, nácvik improvizované ochrany osob při úniku chemických látek, zásady chování při anonymní hrozbě použití výbušniny nebo činnost při nálezů či obdržení podezřelého předmětu. HZS ČR také začal vydávat a distribuovat do škol řadu metodických příruček, učebnic a výukových filmů. (HZS ČR, 2018b)

Zásadní změna přišla v roce 2004 schválením nového školského zákona – zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (školský zákon). Témata OČMU se stala součástí RVP pro základní, gymnaziální a střední odborné vzdělávání. V lednu 2013 vyšly upravené RVP pro základní vzdělávání, kde došlo k podrobnějšímu rozpracování OČMU. (HZS ČR, 2018b)

1.5.2 Začlenění problematiky OČMU do RVP

Problematika OČMU je začleněna do vzdělávacích oblastí: Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda a Člověk a zdraví. Okrajově pak můžeme najít zmínky i v oblastech Jazyk a jazyková komunikace, Informační a komunikační technologie a Člověk a svět práce. (MŠMT, 2017)

Z klíčových kompetencí souvisí s OČMU především kompetence občanské, kdy na konci základního vzdělávání by se žák měl umět zodpovědně rozhodnout podle dané situace, poskytnout dle svých možností účinnou pomoc a chovat se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka. (MŠMT, 2017)

V podkladu k výuce témat OČMU na základních školách, které vydal HZS ČR, se nachází návrh na rozložení výstupů a učiva na 1. a 2. stupni základních škol (viz Příloha A).

Člověk a jeho svět

Oblast vzdělávání Člověk a jeho svět je jedinou oblastí RVP pro základní vzdělávání, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základních škol. Tato oblast je velmi rozsáhlá. Vymezuje vzdělávání týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Směřuje k získání dovedností pro praktický život, přičemž rozvíjí poznatky, dovednosti a zkušenosti získané v rámci výchovy v rodině a během předškolního vzdělávání. Při osvojování potřebných dovedností, způsobů jednání a rozhodování se klade důraz na vlastní prožitek žáků vycházející z konkrétních nebo modelových situací. Obsah této oblasti je členěn do pěti tematických okruhů. Problematika OČMU je zahrnuta v okruhu Člověk a jeho zdraví a Místo, kde žijeme. Žáci zde získávají základní informace o první pomoci, o bezpečném chování v různých životních situacích, včetně MU, o svém nejbližším okolí a bezpečných a nebezpečných místech v něm. (MŠMT, 2017)

Očekávanými výstupy žáků související s OČMU v těchto okruzích jsou (MŠMT, 2017):

- rozeznat nebezpečí různého charakteru, využívat bezpečná místa pro hru a trávení volného času;
- uplatňovat základní pravidla bezpečného chování účastníka silničního provozu, dodržovat zásady bezpečného chování tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných;
- reagovat adekvátně na pokyny dospělých při MU;
- uplatňovat účelné způsoby chování v situacích ohrožujících zdraví a v modelových situacích simulujících MU;
- rozpoznat život ohrožující zranění, ošetřit drobná poranění a zajistit lékařskou pomoc;
- ovládat způsoby komunikace s operátory tísňových linek;
- vyznačit v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy a rozlišit možná nebezpečí v nejbližším okolí;
- řídit se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě;

- zhodnotit některé konkrétní činnosti člověka v přírodě a rozlišovat aktivity, které mohou prostředí i zdraví člověka podporovat nebo poškozovat;
- stručně charakterizovat specifické přírodní jevy a z nich vyplývající rizika vzniku MU, v modelové situaci prokázat schopnost se účinně chránit.

Člověk a společnost

Tato vzdělávací oblast pro 2. stupeň základních škol vybavuje žáka znalostmi a dovednostmi potřebnými pro jeho aktivní zapojení do života v demokratické společnosti. Zaměřuje se na vytváření kladných občanských postojů. Snaží se rozvíjet vědomí sounáležitosti s evropským civilizačním a kulturním okruhem a podporovat přijetí hodnot současné demokratické Evropy včetně kolektivní obrany. Oblast Člověk a jeho společnost také přispívá k osvojení si pravidel chování při běžných i rizikových situacích a během MU. Vzdělávací oblast zahrnuje předměty Dějepis a Výchova k občanství a přímo navazuje oblast na Člověk a jeho svět. K utváření a rozvíjení klíčových kompetencí přispívá tato oblast tím, že žáka vede k uplatňování aktivního přístupu k ochraně zdraví, života, majetku při běžných, rizikových i MU i poznávání otázek obrany státu. (MŠMT, 2017)

Očekávanými výstupy v předmětu Výchova k občanství jsou (MŠMT, 2017):

- zhodnotit a na příkladech doložit význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádřit své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi a jak pomoci v situacích ohrožení a obrany státu;
- v modelové situaci uplatnit dovednosti potřebné k ochraně osob za MU;
- uplatňovat vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích, případné neshody či konflikty s druhými lidmi řešit nenásilným způsobem;
- uvést příklady mezinárodního terorismu a zaujmout vlastní postoj ke způsobům jeho potírání, objasnit roli ozbrojených sil ČR při zajišťování obrany státu a při řešení krizí nevojenského charakteru.

Člověk a příroda

Vzdělávací oblast Člověk a příroda se na 2. stupni základních škol zabývá okruhem problémů spojených se zkoumáním přírody. Žáci mají možnost porozumět přírodním faktům a jejich zákonitostem a získají potřebný základ pro lepší pochopení a využívání

současných technologií, takže jim pomáhá lépe se orientovat v běžném životě. Předměty této oblasti jsou Fyzika, Chemie, Přírodopis a Zeměpis, v rámci těchto oborů žáci poznávají souvislosti mezi stavem přírody a lidskou činností, především pak závislost člověka na přírodních zdrojích a vlivy lidské činnosti na stav životního prostředí a na lidské zdraví. Klíčové kompetence jsou u žáků rozvíjeny utvářením dovedností vhodně se chovat při kontaktu s objekty nebo situacemi potenciálně či aktuálně ohrožujícími životy, zdraví, majetek nebo životní prostředí lidí. Tato vzdělávací oblast také navazuje na oblast Člověk a jeho svět, která na 1. stupni základního vzdělávání přibližuje žákům přírodovědné poznávání. (MŠMT, 2017)

V předmětu Chemie se žáci seznamují s možnostmi havárií chemických provozů a chováním při úniku nebezpečných látek. Očekávaným výstupem pak je objasnit nejefektivnější jednání v modelových příkladech havárie s únikem nebezpečných látek. (MŠMT, 2017)

V Přírodopisu se žáci učí o příčinách a příznacích běžných nemocí, o závažných poraněních a život ohrožujících stavech, epidemiích a jejich prevenci. Dále pak o MU způsobených přírodními vlivy a jejich příčinách a ochranně před nimi. Očekávanými výstupy jsou aplikovat první pomoc při poranění a jiném poškození těla a charakterizovat MU způsobené výkyvy počasí a dalšími přírodními jevy, jejich doprovodné jevy a možné dopady i ochranu před nimi. (MŠMT, 2017)

V rámci Zeměpisu se výuka zaměřuje na ochranu člověka při ohrožení zdraví a života během živelních pohrom, na opatření, chování a jednání při nebezpečí těchto pohrom. Výstupem by mělo být praktické uplatňování zásad bezpečného pohybu a pobytu v krajině a uplatňování zásad bezpečného chování a jednání při MU v modelových situacích. (MŠMT, 2017)

Člověk a zdraví

Ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví se žáci učí, jak ve svém životě využívat a aplikovat poznatky, činnosti a způsoby chování, které ovlivňují zdraví. Děti na 1. i 2. stupni základních škol se seznamují s různými druhy nebezpečí, které ohrožují zdraví v běžných i mimořádných situacích, získávají dovednosti a způsoby chování, které vedou k zachování či posílení zdraví, a získávají potřebnou míru odpovědnosti

za zdraví vlastní i zdraví jiných. Oblast je rozdělena do vzdělávacích předmětů Výchova ke zdraví a Tělesná výchova a zároveň se prolíná i do ostatních vzdělávacích oblastí, které je obohacují nebo využívají, a do života školy. (MŠMT, 2017)

Předmět pro 2. stupeň základního vzdělávání Výchova ke zdraví svým obsahem navazuje na prvostupňovou oblast Člověk a jeho svět. Žáci si během Výchovy ke zdraví upevňují zdravotně preventivní návyky (stravování, hygiena, apod.) a rozvíjejí dovednosti předcházet zraněním a čelit vlastnímu ohrožení v každodenních i mimořádných situacích. Učivo související s OČMU je pak zejména problematika živelních pohrom a terorismu. Očekávaným výstupem je, že žák projevuje odpovědné chování v situacích ohrožení zdraví nebo osobního bezpečí během MU a v případě potřeby poskytne adekvátní první pomoc. (MŠMT, 2017)

1.5.3 Vzdělávání pedagogů v oblasti OČMU

Po vydání pokynu MŠMT k začlenění tematiky OČMU do vzdělávacích programů a následném zařazení témat do RVP se projevila absence adekvátně připravených pedagogů k výuce dané problematiky. Za účelem zvýšení odbornosti vyučujících v této oblasti se začaly realizovat aktivity v rámci systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) a v rámci přípravy budoucích pedagogů na vysokých školách. V systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků se připravují zejména prakticky zaměřené kurzy, které organizuje především HZS ČR a také Národní institut pro další vzdělávání (NIDV). (HZS ČR, 2011)

Vzdělávací kurzy s tematikou OČMU nabízí HZS ČR pro učitele základních a středních škol. Tyto kurzy byly v roce 2016 akreditovány MŠMT, a tím byly zařazeny do systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Během kurzu je účastníkům představena problematika OČMU, její zařazení do RVP, publikace, učebnice a další podklady pro výuku a také příklady dobré praxe výuky z jiných škol. Kurzy vedou a organizují příslušníci hasičských záchranných sborů krajů a trvají 7 hodin, absolventi obdrží osvědčení o absolvování kurzu. (HZS ČR, 2018c)

Dalším krokem vedoucím ke zlepšení stavu je zavedení vzdělávání budoucích učitelů v dané oblasti přímo na pedagogických fakultách vysokých škol. Proto dne 5. října 2011

schválila vláda ČR svým usnesením č. 734 začlenění tematik OČMU, péče o zdraví a dopravní výchova do studijních programů pedagogických fakult, z něhož vyplynulo vytvoření studijních základů, jež by měly být implementovány do vzdělávacích programů vysokých škol, které se věnují přípravě budoucích učitelů. Implementace však není povinná a v současné době do ní nejsou zapojeny všechny pedagogické fakulty. (HZS ČR, 2011)

Studijní základ I je určitý vědomostní základ obsahující základní dovednosti a znalosti jak předcházet MU a jak ochránit sebe a svěřené žáky a je určen pro všechny budoucí učitele napříč obory. Studijní základ II je určen pro studenty oboru Výchova ke zdraví a jsou zde rozvinuty základní znalosti a dovednosti. Studijní základ III je pak určen studentům jedno a dvouoborových studijních programů zaměřených na ochranu obyvatelstva v aprobaci s dalším studijním předmětem. (HZS ČR, 2011)

1.5.4 Dostupné podklady a materiály pro výuku OČMU

Od roku 2003, kdy byl vydán pokyn MŠMT k začlenění tematiky OČMU do vzdělávacích programů, vyšla, především díky podpoře HZS ČR, řada materiálů, příruček, brožurek, výukových videí a projektů. V následující části diplomové práce je krátké seznámení s nimi.

Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách

Tento materiál byl zpracován MŠMT, MV–GR HZS ČR, Ministerstvem zdravotnictví ČR a Asociací Záchraný kruh. Slouží jako vhodná pomůcka pro pedagogy k efektivní realizaci dané problematiky. Obsahuje například charakteristiku OČMU a návrhy na rozložení výstupů a učiva na základní škole. Dokument je volně ke stažení na webových stránkách HZS ČR. (HZS ČR, 2018d)

Ochrana člověka za mimořádných situací

Jedná se o příručku pro pedagogy základních a středních škol, kterou v roce 2003 vydalo MV–GR HZS ČR a distribuovalo po jednom kuse do každé základní i střední školy. Nyní je příručka dostupná i online na webových stránkách HZS ČR. Kniha

podrobně seznamuje s celou problematikou ochrany obyvatelstva, živelních pohrom, havárií s úniky nebezpečných a radioaktivních látek. (Martínek, 2003)

Pro případ ohrožení - příručka pro obyvatele

Materiál vydaný v roce 2003 byl distribuován do škol a nyní je volně dostupný na internetu. Obsahuje základní stručné informace o chování obyvatelstva během MU. (MV–GŘ HZS ČR, 2003)

Výchova dětí v oblasti požární ochrany

Tato příručka pro učitele základních a speciálních škol se zaměřuje především na rozšíření znalostí v oblasti požární ochrany, seznamuje například s druhy hasicích přístrojů, se zásahem jednotek požární ochrany i první pomocí u popálenin. Příručka je doplněna výukovým filmem a každá škola obdržela jednu knihu a dva doplňující filmy. Materiál lze stáhnout z webových stránek HZS ČR. Obdobnou příručku vydal stejný autorský kolektiv v roce 2005 i pro učitele středních škol. (Mikulka et al., 2003)

Chování obyvatelstva v případě havárie s únikem nebezpečných chemických látek

Publikace je určena pro orgány státní správy, územní samosprávy, právnické a podnikající fyzické osoby a obyvatelstvo. Obsahuje informace o vlastnostech nebezpečných chemických látek, první pomoci při zasažení těmito látkami a zásady chování obyvatelstva během havárie s únikem nebezpečných chemických látek. Příručka je volně dostupná na webových stránkách Ministerstva vnitra ČR. (Kroupa, 2004)

Víš odkud voláš o pomoc na tísňovou linku 112?

Materiál byl v roce 2008 zpracován pro vysvětlení lepší určení lokace nahlášení MU na tísňovou linku. Obsahuje řadu podrobných informací, prakticky znázorněných na obrázcích, jak co nejvíce konkretizovat místo MU. Publikace je volně ke stažení na internetu. (Lepeska, 2008)

Ochrana před přirozenými a zvláštními povodněmi v ČR

Tento dokument byl jednorázově vydán HZS ČR a je volně dostupný na internetu. Je určený hlavně pro učitele středních škol, ale informace o povodních a systému povodňové ochrany v ČR mohou využít i na základních školách. (HZS ČR, b.r.)

Hasičské myši učí děti

Jedná se pracovní listy určené pro předškolní děti, žáky 1. stupně základních škol a speciální a praktické základní školy. Hravě seznamují s tematikou požární ochrany a ochrany obyvatelstva. Jsou volně dostupné a určeny ke kopírování. (Odvárková a Picková, 2016)

Hasiči radí – Příručka pro slabozraké žáky základní školy /1. stupeň/

Příručka vydaná v roce 2017 seznamuje s různými nebezpečnými situacemi a MU, které by žáky mohly v životě potkat. Je k dispozici ke stažení na webových stránkách HZS ČR. (Palzerová, 2017)

Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství Fortuna)

Série učebnic pro základní školy vydaná nakladatelstvím Fortuna, které mají schvalovací doložku MŠMT. Jedná se o publikace (HZS ČR, 2018e):

- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Sebeochrana a vzájemná pomoc;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Havárie s únikem nebezpečných látek, Radiační havárie;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Živelní pohromy;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí.

Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství ALBRA)

Série devíti učebnic (pro každý ročník) a metodické příručky pro 1. a 2. stupeň základních škol, všechny mají schvalovací doložku MŠMT. Učebnice vydané v nakladatelství ALBRA nesou názvy (HZS ČR, 2018e):

- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Osobní bezpečí;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Osobní bezpečí – Neztratím se? Neztratím!;

- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Osobní bezpečí – Bezpečí a nebezpečí;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Osobní bezpečí – Počítej se vším;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Osobní bezpečí – S mapou nezabloudím;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Osobní bezpečí – Pomáhám zraněným;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Povodně;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Požáry;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Havárie;
- Ochrana člověka za mimořádných událostí – Od vichřice k zemětřesení.

Jak se zachovat, když...

Učebnice vydaná nakladatelstvím Nová škola je vytvořena v souladu s RVP pro základní vzdělávání. Je určena pro 6. až 9. ročník a je přehledně rozčleněna na jednotlivá témata týkající se ochrany obyvatelstva při MU. Zabývá se okruhy zařazenými do vzdělávacích oblastí Člověk a příroda, Člověk a zdraví a Člověk a společnost. (Plucková et al., 2015-2016)

Co dělat..., aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí

Tuto publikaci vydalo občanské sdružení Centrum pro bezpečný stát a již několikrát ji aktualizovalo, prostřednictvím HZS krajů obdržela každá základní škola několik výtisků. Průvodce obsahuje praktické typy pro případ MU v ČR i v zahraničí. (Co dělat..., aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí, 2016)

Štěstí přeje připraveným

Štěstí přeje připraveným je série krátkých videoklipů o tom, jak se chovat při nebezpečných situacích. Videá vytvořilo MV–GŘ HZS ČR ve spolupráci s Institutem ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč v roce 2007. DVD s klipy byly distribuovány na každou základní i střední školu v celé ČR, videa jsou ale také volně ke stažení na internetu. (HZS ČR, 2018e)

„Hasiči varují“

MV – GŘ HZS ČR ve spolupráci se studenty Filmové akademie Miroslava Ondříčka v Písku připravilo krátké animované klipy o požární ochraně, zejména prevenci požárů v domácnosti. Videá jsou volně dostupná na internetu. (HZS ČR, 2018e)

Krátké výchovné filmy z produkce HZS ČR

Řada animovaných výchovných klipů s doporučeními, týkajícími se nejen požární ochrany, ale i například volání na tísňové linky. Videá vytvořil HZS ČR a jsou volně k dispozici na webových stránkách. (HZS ČR, 2018e)

Videoprojekt OČMU

Jde o videoprojekt Hasičského záchranného sboru Středočeského kraje, na jehož tvorbě se podílí většinou hasiči pracující na úseku prevence. Videá seznamují s širokou škálou témat, od tísňových linek, přes bezpečnost při hrách a sportu až po požární prevenci. Jednotlivé videoklipy je možné dohledat na webových stránkách HZS ČR. (Černý et al., 2018)

VAŠE CESTY K BEZPEČÍ aneb chytré blondýny radí

Jedná se o informačně vzdělávací projekt HZS Jihomoravského kraje, který vznikl v roce 2008 ve spolupráci s Krajským ředitelstvím policie Jihomoravského kraje a Diecézní charitou Brno. Příručka obsahuje 33 témat z oblastí ochrana obyvatelstva, požární prevence a bezpečnost občanů, je dostupná online na webových stránkách HZS ČR. (HZS Jihomoravského kraje, 2017)

"Záchranný kruh"

Záchranný kruh je název neziskové organizace, která sdružuje záchranářské subjekty a další instituce, které společně vyvíjí a realizují systém informování, vzdělávání a prevence v oblastech běžných rizik a MU. Na webových stránkách Záchranného kruhu můžeme jako podporu výuky OČMU na základních školách najít interaktivní multimediální příručku první pomoci. Internetový bezpečnostní portál zajišťuje účinnou a systematickou informovanost o bezpečnosti, ochraně obyvatelstva a dále přináší také aktuální zpravodajství. V rámci projektu „Chraň svůj svět, chraň svůj život“ vytvořila

asociace Záchranný kruh řadu interaktivní kurzů týkajících se problematiky ochrany obyvatelstva. V rámci této asociace vznikl i podpůrný systém pro pedagogy, jehož součástí jsou nejrůznější metodiky, pracovní listy, databáze obrázků s danou problematikou a materiály pro projektové vyučování. Záchranný kruh také stojí za video kampaní „Ty to zvládneš“. Všechny materiály jsou dostupné na webových stránkách Záchranného kruhu, některé ovšem až po registraci a přihlášení. (Záchranný kruh, 2018)

Asociace Záchranný kruh provozuje v Karlových Varech Centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu aneb Svět záchranářů. Jedná se o areál tvořený několika budovami včetně improvizované nemocnice, policejní služebny nebo hasičské stanice. Vše je vybaveno odpovídající technikou pro věrnou simulaci rizikových situací, včetně interaktivních simulátorů a trenažérů. V tomto malém městečku je možné se naučit a dozvědět, jak se zachovat při nehodách, požáru a v dalších krizových situacích, jak si přivolat rychle pomoc a jak zareagovat v prvních minutách MU. Součástí areálu je i dopravní hřiště s železničním přejezdem a další venkovní místa pro simulaci rizik ve venkovním prostředí. (Svět záchranářů, b.r.)

HASÍK CZ

Hasík CZ je projekt HZS ČR, který spočívá v předávání informací žákům druhého a šestého ročníku základních škol formou besed z oblasti ochrany obyvatelstva a požární ochrany. Setkání probíhají hravou formou pod vedením dvojice lektorů, která prošla kurzy pořádanými občanským sdružením Citadela Bruntál. (Hasík CZ, 2018)

Hasiči pro školy

Jde o projekt určený pro 2. stupeň základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií, který vzniká ve spolupráci hasičských záchranných sborů Zlínského a Ústeckého kraje za finanční podpory Ústeckého kraje. V rámci projektu bude vytvořeno 5 výukových hodin z oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva pro každý ročník. Součástí hodiny je vždy interaktivní prezentace, pracovní list pro žáky a metodická příručka pro učitele. Ve školním roce 2017/2018 bylo k dispozici prvních pět kompletních výukových hodin, další budou postupně přibývat. Materiály jsou dostupné zdarma pro všechny školy v ČR. (HZS Zlínského a Ústeckého kraje, 2017)

Soutěž Malý záchranář

Soutěž Malý záchranář je pořádána Hasičským záchranným sborem Plzeňského kraje a je pro skupinky žáků 4. a 5. tříd základních škol. Hlavním cílem soutěže je pomoc školám při začlenění tematiky OČMU do výuky, příprava obyvatelstva na MU, propagace IZS a příprava dětí na rizikové situace v běžném životě tak, aby byly užitečné sobě i svému okolí. Podobné pohybové – vědomostní soutěže pro děti a mládež pořádá HZS ČR většinou na regionální úrovni, v současné době pouze v několika krajích, např. Jihočeský nebo Ústecký kraj. Kromě nich se konají i soutěže výtvarné. (HZS Plzeňského kraje, b.r.)

1.6 Výuka OČMU v zahraničí

Problematikou vzdělávání obyvatelstva v oblasti ochrany a bezpečnosti se zabývají i další státy. V této kapitole je uveden stručný popis systémů v sousedních státech ČR.

1.6.1 Slovensko

Slovenská republika má historii výuky problematiky OČMU až do roku 1993 společnou s ČR. V současné době je platný zákon č. 42/1994 Zz., o civilní ochraně obyvatelstva, který byl podrobněji rozpracován vyhláškou č. 303/1996 Zz., o zabezpečování přípravy na civilní ochranu.

Na základě těchto předpisů Ministerstvo školství Slovenské republiky zabezpečuje, aby v přiměřeném rozsahu zahrnoval obsah vzdělávání také otázky ochrany obyvatelstva. To je plněno prostřednictvím vzdělávacího programu Ochrana života a zdraví, který je zařazen do systému vzdělávání prostřednictvím vyučovacích předmětů, didaktických her a účelových cvičení. V 1. až 4. ročníku základních škol probíhá teoretická příprava trvající 2–4 hodiny a didaktické hry v trvání 4 hodin během školního roku. Na 2. stupni základních škol pak probíhají 2 krát ročně 5 hodin trvající účelová cvičení i jim předchází teoretická příprava v rozsahu 3–5 hodin. Na středních školách pak probíhají 2 krát ročně povinná účelová cvičení v rozsahu 6 hodin během 1. a 2. ročníku. Ve 3. ročníku se pak studenti musí zúčastnit kurzu na ochranu života a zdraví, který trvá 3 dny po 7 hodinách výcviku. (zákon č. 42/1994 Zz.; vyhláška č. 303/1996 Zz.; MV–GŘ HZS ČR, 2018)

1.6.2 Rakousko

Rakousko nemá stanoven jednotný přístup k oblasti přípravy a vzdělávání obyvatelstva v bezpečnostních tématech, na federální úrovni nerealizuje žádný vzdělávací program, který by otázky ochrany obyvatelstva zahrnoval. Pro vzdělání žáků v oblasti OČMU hraje významnou roli Rakouský svaz civilní ochrany, který je veřejnoprávní neziskovou organizací a zastává preventivně výchovné působení na federální úrovni. (Zivilschutzverbände in Österreich, b.r.)

Tento svaz již od roku 1987 realizuje Dětské bezpečnostní olympiády. Jde o soutěže škol, kde žáci kromě teoretických znalostí prokazují také praktické dovednosti. Soutěž navíc motivuje možností postoupení z regionálního přes vyšší kola až do závěrečného celostátního. Program jednotlivých kol je navíc doplněn řadou doprovodných aktivit. (Zivilschutzverbände in Österreich, b.r.)

Dále tento svaz vydává také řadu brožur a příruček a pořádá tematicky zaměřené informační kampaně, např. projekt bezpečnostních informačních center. Úkolem takových center je informovat obyvatelstvo o rizicích v místě bydliště a o způsobech ochrany před nimi. (Zivilschutzverbände in Österreich, b.r.)

1.6.3 Německo

Spolková republika Německo bere jako základ systému civilní obrany způsobilost občanů k sebeochraně a svépomoci do té doby, než nastoupí kvalifikovaná, profesionální pomoc. Všichni by měli mít základní znalosti a dovednosti v oblastech (Konzeption Zivile Verteidigung, 2016):

- bezpečný pobyt v nebezpečných situacích;
- chování během událostí s únikem nebezpečných látek;
- první pomoc;
- požární ochrana.

Koordinační úlohu v preventivně výchovném působení na obyvatelstvo plní Spolkový úřad pro ochranu obyvatelstva a pomoc při katastrofách, který spadá pod spolkové ministerstvo vnitra. Dle zákona o civilní ochraně a pomoci při katastrofách náleží

problematika sebeochrany do působnosti jednotlivých obcí, ty pak mohou spolupracovat s organizacemi jako například Německý červený kříž, Německá společnost pro záchranu života apod. (Bundesrepublik Deutschland, 1997)

Pro vzdělávání žáků v oblasti ochrany obyvatelstva není určen jednotný přístup. Systémy vzdělávání se v jednotlivých spolkových zemích mnohdy liší, je zde respektována autonomie jednotlivých zemí. Tematika OČMU většinou ani není součástí školních vzdělávacích programů a je řešena cestou mimoškolních aktivit, které jsou nepovinné. (MV–GR HZS ČR)

Vzdělání a výchova v oblasti požární ochrany začíná již v mateřských školách a provádí ho německý hasičský záchranný sbor (Deutscher Feuerwehrverband) společně se Sdružením pro podporu německé protipožární ochrany (die Vereinigung zur Förderung des Deutschen Brandschutzes). (DEUTSCHER FEURWEHRVERBAND, b.r.)

1.6.4 Polsko

V Polsku je důležitým předpisem v oblasti vzdělávání a přípravy žáků nařízení Ministra národního vzdělávání z roku 2009, které řeší implementaci ustanovení zákona o všeobecné povinnosti obrany z roku 1967 do oblasti vzdělávání. (Sikora-Wojtarowicz, 2017)

Na prvních stupních škol není problematika vyučována jako samostatný předmět, ale jako součást jiných souvisejících předmětů. Na druhém stupni je zaveden předmět „Výchova k bezpečnosti“ v rozsahu jedné vyučovací hodiny týdně. Jeho náplní je ze široka pojatá problematika ochrany obyvatelstva s cílem vybavit žáky znalostmi a dovednostmi nutnými pro správné chování v krizových situacích všeho druhu. (Sikora-Wojtarowicz, 2017)

2 Cíl práce a výzkumná otázka

Cíl práce

Cílem předložené diplomové práce je zpracovat analýzu a porovnat obsah a formu výuky Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany.

Výzkumná otázka

Jakou formou probíhá výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany?

3 Metodika

V teoretické části diplomové práce byly po prostudování dostupných právních norem, odborné literatury a internetových zdrojů týkající se OČMU shrnuty nejdůležitější informace k zadanému tématu.

Předmětem výzkumné části práce je zpracování analýzy a porovnání obsahu a formy výuky OČMU na základních školách v okrese Rokycany. Informace potřebné k analýze byly získávány pomocí dotazníkového šetření a z webových stránek škol.

Elektronický dotazník, který je k nahlédnutí dostupný na odkazu: <https://form/ocmu>, vyplňovali ředitelé a pedagogové jednotlivých škol. Otázky (viz Příloha B) byly v elektronické podobě oproti písemné verzi doplněny například o obrázky používaných pomůcek. Dotazník byl zaměřen převážně na všeobecné vnímání dané problematiky, formu jakou výuka na školách probíhá a na pomůcky, které jsou k výuce používány. Dotazník celkem obsahoval 2 otázky informativního charakteru a 23 otázek týkajících se zkoumané problematiky a byl rozdělen do čtyř částí: Vaše škola, OČMU (všeobecně), OČMU na vaší škole, Podklady a materiály k výuce a Příprava pedagogů na výuku OČMU. Na konci každé části byl ponechán prostor, kam dotazovaní mohli napsat cokoli, co se do otázek nevešlo a připadalo jim to důležité nebo zajímavé zmínit. U otázek bylo možné dle jejich typu označit jednu až všechny odpovědi. V řadě otázek byla ponechána možnost „jiné“, kterou mohli respondenti doplnit.

Pro výzkum byly osloveny všechny základní školy zřízené na území okresu Rokycany (viz Příloha C) včetně místního gymnázia, které poskytuje tzv. osmileté studium, které ve svých nižších ročnících kopíruje 2. stupeň základní školy. Gymnázium bylo do výzkumu zařazeno i z důvodu možnosti porovnání výsledků s Tematickou zprávou České školní inspekce (2016). Bohužel ne všechny školy se do výzkumu zapojily. Odpovědi byly získány od 14 z nich. Podíl zúčastněných škol (v %) dle jejich typu – jen s 1. stupněm, jen s 2. stupněm, s 1. i 2. stupněm, je uveden v tabulce 1. Osmileté gymnázium bylo započteno do kategorie „jen s 2. stupněm“.

Tabulka 1 – Podíl zúčastněných škol (v %)

typ školy	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
celkem v okrese Rokycany	8	2	10	20
zúčastněné školy	5	1	8	14
podíl zúčastněných škol (v %)	63	50	80	70

(Zdroj: vlastní výzkum)

Získaná data byla zpracována pomocí programu Microsoft Office Excel do přehledných tabulek. Dále byl proveden krátký rozbor ŠVP škol, které spolupracovaly na výzkumné části této diplomové práce. Rozbor byl zaměřen na obsah a zařazení témat OČMU do výuky. ŠVP jsou volně dostupné materiály a byly tedy získány z webových stránek škol.

Pomocí níže popsané SWOT analýzy byly nalezeny silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby spojené s výukou problematiky OČMU na základních školách. Výsledky SWOT analýzy poskytly náhled na aktuální stav výuky dané problematiky.

3.1 SWOT analýza

SWOT analýza neboli analýza silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb vznikla v druhé polovině 20. století ve Spojených státech amerických. SWOT je zkratka z anglického originálu, kde S znamená Strengths neboli silné stránky, W znamená Weaknesses, slabé stránky, O jako Opportunities, příležitosti, a T jako Threats tedy hrozby. Jedná se o užitečnou a velmi univerzální analytickou techniku pro pochopení silných a slabých stránek a pro identifikaci příležitostí a hrozeb. Nejčastěji se využívá v businessu jako strategický nástroj, který je možné využít pro rozvoj firmy. (Newton and Bristoll, b.r.; G. Fine, 2009)

SWOT analýza spočívá v hodnocení a rozboru aktuálního stavu posuzovaného subjektu, to znamená jeho vnitřního prostředí a současné situace okolí posuzovaného subjektu, vnějšího prostředí. Podstatou je identifikovat silné a slabé stránky ve vnitřním prostředí,

tedy v čem je daný subjekt dobrý a v čem špatný, a příležitosti a hrozby, které se nacházejí ve vnějším prostředí a subjekt je tedy nemůže ovlivnit. (Sarsby, 2016)

Po soupisu silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb se každá položka ohodnotí. U silných stránek a příležitostí se použije kladná stupnice od 1 do 5, kde 5 znamená nejvyšší spokojenost a 1 nejnižší spokojenost. Pro slabé stránky a hrozby se použije záporná stupnice od -1, která znamená nejnižší nespokojenost, do -5, což je nejvyšší nespokojenost. Dále se ke každé položce přiřadí váha, kterou se vyjádří důležitost jednotlivých položek v dané kategorii. Čím je přiřazena vyšší váha, tím je kladena větší důležitost na položku v dané kategorii a naopak. Součet vah v každé kategorii se musí rovnat 1. Pro určení vah je možné použít řadu metod, např. Fullerova metoda, bodovací metoda, metoda pořadí. Hodnocení a váhy se mezi sebou vynásobí. Výsledky v každé kategorii se sečtou, poté se sečte zvlášť interní, tzn. silné a slabé stránky, a zvlášť externí část analýzy, příležitosti a hrozby. Tyto dva výsledky se od sebe následně odečtou a tím se získá konečná bilance SWOT analýzy. (G. Fine, 2009; Shewan, 2018)

4 Výsledky

Výsledky diplomové práce jsou rozděleny do tří částí – výsledky dotazníkového šetření, rozbor ŠVP a SWOT analýza.

4.1 Výsledky dotazníkového šetření

V této kapitole jsou znázorněny odpovědi na jednotlivé otázky dotazníkového šetření, které jsou zpracovány v tabulkách 2 až 24. Výsledky jsou rozděleny dle typu škol – jen s 1. stupněm, jen s 2. stupněm, s 1. i 2. stupněm a na celkové.

Otázka číslo 1

Co si myslíte o zařazení OČMU do výuky?

- a) Je to potřebné a zařazení mi přijde optimální
- b) Je to potřeba a výuka by se měla rozšířit
- c) Je to potřeba, ale není, kdo by to učil/není dostatek informací
- d) Je to k ničemu

Tabulka 2 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 1

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Je to potřebné a zařazení mi přijde optimální	80	0	63	64
Je to potřeba a výuka by se měla rozšířit	0	0	13	7
Je to potřeba, ale není, kdo by to učil/není dostatek informací	0	100	25	21
Je to k ničemu	0	0	0	0
Jiné	20	0	0	7

(zdroj: vlastní výzkum)

Na otázku č. 1 většina dotazovaných, 64 %, odpověděla, že aktuální zařazení problematiky OČMU do výuky je optimální. Zvolená možnost jiné byla rozvedena slovy: „zařazení OČMU do výuky je potřebné, ale myslím, že na 1. stupni jsou důležitější oblasti pro rozšíření výuky“.

Otázka číslo 2

Zařazení kterých bezpečnostních témat do výuky se vám zdá nejužitečnější pro život? (u každé možnosti škála: hodně užitečné – spíše užitečné – spíše neužitečné – hodně neužitečné)

- a) Ochrana člověka za mimořádných událostí (OČMU)
- b) Příprava občanů k obraně státu (POKOS)
- c) Dopravní výchova
- d) Ochrana zdraví (včetně První pomoci)

Tabulka 3 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 2

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
	hodně užitečné				spíše užitečné				spíše neužitečné				hodně neužitečné			
OČMU	40	100	63	57	60	0	38	43	0	0	0	0	0	0	0	0
POKOS	0	0	0	0	40	100	75	64	60	0	13	29	0	0	0	0
Dopravní výchova	100	100	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ochrana zdraví (včetně První pomoci)	100	100	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Z odpovědí na otázku č. 2 vyplývá, že pedagogové za nejužitečnější pro život považují Dopravní výchovu a Ochranu zdraví. OČMU za hodně užitečné považuje 57 % dotazovaných. POKOS nejčastěji hodnotí jako spíše užitečný 64 %, nebo spíše neužitečný 29 % respondentů.

Otázka číslo 3

Jak dlouho již zařazujete OČMU do výuky?

- a) Od platnosti Pokynu MŠMT (r. 2003)
- b) Od zavedení rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání (RVP ZV)
- c) Od změny RVP ZV v r. 2013 (rozšířené zařazení témat OČMU)
- d) Jiné...

Tabulka 4 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 3

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Od platnosti Pokynu MŠMT (r. 2003)	40	0	50	43
Od zavedení RVP ZV	40	0	25	29
Od změny RVP ZV v r. 2013 (rozšířené zařazení témat OČMU)	20	100	25	29
Jiné...	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Z výsledků otázky č. 3 vyplývá, že nejvíce škol, 43 %, zařazuje problematiku OČMU do výuky již od roku 2003. 29 % škol pak od zavedení RVP pro základní vzdělávání nebo od změny RVP v roce 2013.

Otázka číslo 4

Jakou formou zařazujete výuku problematiky OČMU do výuky?

- a) Jako samostatný předmět
- b) V rámci jiných předmětů
- c) Jako projekty
- d) Jiné...

Tabulka 5 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 4

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Jako samostatný předmět	0	0	0	0
V rámci jiných předmětů	100	100	100	100
Jako projekty	40	100	50	50
Jiné...	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Z odpovědí na otázku č. 4 je zřejmé, že 100 % škol zařazuje OČMU do výuky v rámci jiných předmětů. 50 % ze zúčastněných škol pak navíc ještě v souvislosti s danou problematikou dělá projekty.

Otázka číslo 5

Do jakých ročníků nejčastěji témata OČMU zařazujete?

- a) 1. ročník
- b) 2. ročník
- c) 3. ročník
- d) 4. ročník
- e) 5. ročník
- f) 6. ročník
- g) 7. ročník
- h) 8. ročník
- i) 9. ročník

Tabulka 6 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 5

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
1. ročník	80	-	63	69
2. ročník	100	-	63	77
3. ročník	100	-	75	85
4. ročník	100	-	75	85
5. ročník	100	-	88	92
6. ročník	-	100	75	78
7. ročník	-	100	88	89
8. ročník	-	100	88	89
9. ročník	-	100	75	78

(zdroj: vlastní výzkum)

Výsledky otázky č. 5 ukazují, že většina škol zařazuje výuku OČMU rovnoměrně do všech ročníků. Nejčastěji ovšem bývá tato problematika zařazována do 5. ročníku, 92 %, a do 7. a 8. ročníku, 89%.

Otázka číslo 6

Do jakých předmětů OČMU nejčastěji zařazujete?

- a) Fyzika
- b) Chemie
- c) Občanská výchova/výchova k občanství
- d) Prvouka
- e) Vlastivěda
- f) Přírodověda/přírodopis/biologie
- g) Tělesná výchova
- h) Výchova ke zdraví/ člověk a zdraví
- i) Zeměpis
- j) Jiný předmět

Tabulka 7 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 6

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Prvouka	100	-	75	85
Vlastivěda	60	-	25	38
Občanská výchova/výchova k občanství	-	100	88	89
Tělesná výchova	100	100	25	57
Chemie	-	100	25	33
Přírodověda/přírodopis/biologie	100	100	88	93
Zeměpis	-	0	0	0
Fyzika	-	0	25	22
Výchova ke zdraví/ člověk a zdraví	-	100	88	89
Jiný předmět	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Z výsledků otázky č. 6 vyplývá, že mezi nejčastější předměty, do kterých se problematika OČMU zařazuje, patří Přírodopis/Přírodověda/Biologie – u 93 % škol, Občanská výchova a Výchova ke zdraví – u 89 % zúčastněných škol. Na 1. stupni se OČMU nejčastěji učí také v rámci Prvouky a Tělesné výchovy.

Otázka číslo 7

Kdo má u vás na škole na starosti danou problematiku?

- a) Jeden učitel pro celou školu/stupeň
- b) Každý dle své aprobace/odbornosti
- c) Třídní učitelé
- d) Jiné...

Tabulka 8 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 7

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Jeden učitel pro celou školu/stupeň	0	0	0	0
Každý dle své aprobace/odbornosti	100	100	100	100
Třídní učitelé	0	0	0	0
Jiné	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Z odpovědí na otázku č. 7 jasně vyplývá, že na 100 % zúčastněných škol se výukou dané problematiky zabývá každý učitel dle své aprobace/odbornosti.

Otázka číslo 8

Jakou aprobaci mají učitelé, kteří se větší měrou podílejí na vzdělávání žáků v OČMU?

a) Učitel 1. stupně základní školy	i) Český jazyk
b) Občanská výchova/výchova k občanství	j) Matematika
c) Tělesná výchova	k) Cizí jazyk
d) Fyzika	l) ICT/informatika
e) Chemie	m) Speciální pedagogika
f) Přírodopis/biologie	n) Jiná aprobace
g) Zeměpis	o) Odborník s pedagog. vzděláním
h) Dějepis	p) Externí odborník bez pedagog. vzdělání

Tabulka 9 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 8

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Učitel 1. stupně základní školy	100	-	88	92
Občanská výchova/výchova k občanství	-	100	88	89
Tělesná výchova	-	100	38	44
Fyzika	-	0	13	11
Chemie	-	100	38	44
Přírodopis/biologie	-	100	88	89
Zeměpis	-	0	13	11
Dějepis	-	0	13	11
Český jazyk	-	0	25	22
Matematika	-	0	0	0
Cizí jazyk	-	0	0	0
ICT/informatika	-	0	25	22
Speciální pedagogika	-	0	13	11
Jiná aprobace	-	0	0	0
Odborník s pedagog. vzděláním	-	0	13	11
Externí odborník bez pedagog. vzdělání	-	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Nejčastější aprobací pedagogů podílejících se na výuce OČMU je na školách jen s 1. stupněm samozřejmě Učitelství pro 1. stupeň základní školy, jak ukazují výsledky otázky č. 8. Na 89 % zbylých škol je to pak Občanská výchova a Přírodopis/Biologie.

Otázka číslo 9

Jaké metody a formy výuky OČMU na vaší škole využíváte?

- a) Tematické zájmové útvary
- b) Akce s rodiči žáků/partnerskými subjekty
- c) Externí vzdělávací programy (na objednávku)
- d) Diskuse a besedy
- e) Hry a soutěže
- f) Exkurze a zážitkové vyučování
- g) Výklad učitele
- h) Praktická cvičení a nácviky
- i) Projektové dny
- j) Jiné

Tabulka 10 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 9

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Tematické zájmové útvary	20	0	0	7
Akce s rodiči žáků/partnerskými subjekty	0	0	13	7
Externí vzdělávací programy (na objednávku)	0	0	38	21
Diskuse a besedy	80	0	88	79
Hry a soutěže	60	0	63	57
Exkurze a zážitkové vyučování	20	100	50	43
Výklad učitele	80	100	100	93
Praktická cvičení a nácviky	80	100	63	71
Projektové dny	40	100	88	71
Jiné	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Mezi nejčastější formy výuky, jak vyplývá z odpovědí u otázky č. 9, je na 93 % škol výklad učitele, dále pak diskuse a besedy na 79 % zúčastněných škol, praktické cvičení a nácviky a projektové dny, obě formy se využívají na 71 % škol.

Otázka číslo 10

Spolupracujete v rámci výuky s nějakými dalšími organizacemi?

- a) HZS ČR
- b) Policie ČR
- c) Obecní (městská) policie
- d) Jiné složky IZS
- e) Neziskové organizace (ČČK, SDH,...)
- f) Jiná škola
- g) Obec
- h) Jiný partner
- i) V uvedené oblasti s partnery nespolupracujeme

Tabulka 11 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 10

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
HZS ČR	100	100	100	100
Policie ČR	100	0	100	93
Obecní (městská) policie	0	0	50	29
Jiné složky IZS	40	0	88	64
Neziskové organizace (ČČK, SDH,..)	80	100	50	64
Jiná škola	0	0	0	0
Obec	60	100	50	57
Jiný partner	0	0	0	0
V uvedené oblasti s partnery nespolečujeme	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Jak je zřejmé z výsledků otázky č. 10, všechny zúčastněné školy spolupracují při výuce s HZS ČR, dále pak 93 % škol spolupracuje také s Policií ČR.

Otázka číslo 11

Jaké akce týkající se této problematiky proběhly na vaší škole ve školních letech 2017/18 a 18/19?

a) Projektový den OČMU (ve spolupráci s HZS ČR)	e) Soutěž s tematikou OČMU (včetně dopravní)
b) Jiný projektový den	f) Nácvik první pomoci
c) Fyzická příprava	g) Cvičná evakuace
d) Cvičení pro případ mimořádné situace (požár, povodeň apod.)	h) Jiná akce
	i) Žádná

Tabulka 12 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 11

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Projektový den OČMU (ve spolupráci s HZS ČR)	20	0	50	36
Jiný projektový den	20	0	50	36
Fyzická příprava	20	0	25	21
Cvičení pro případ mimořádné situace (požár, povodeň apod.)	20	0	63	43
Soutěž s tematikou OČMU (včetně dopravní)	100	0	75	79
Nácvik první pomoci	80	100	75	79
Cvičná evakuace	40	100	50	50
Jiná akce	0	0	13	7
Žádná	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Z odpovědí na otázku č. 11 vyplývá, že nejčastějšími akcemi, které v posledních dvou školních rocích proběhly na 79 % dotazovaných základních školách, jsou soutěže s tematikou OČMU a nácvik první pomoci.

Otázka číslo 12

Pořádáte na vaší škole nějaké akce v souvislosti s OČMU již tradičně?

Tabulka 13 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 12

	jen s 1. stupně m	jen s 2. stupně m	s 1. i 2. stupně m	celkem
Ano	80	0	75	71
Ne	20	100	25	29

(zdroj: vlastní výzkum)

Na otázku č. 12 odpovědělo kladně 71 % dotazovaných, kteří zároveň doplnili, o jaké akce se jedná, např. projektové dny, besedy se zástupci složek IZS či návštěva dopravního hřiště.

Otázka číslo 13

Myslíte si, že žáci na vaší škole si znalosti a dovednosti v OČMU osvojují dostatečně? (hodnocení jako ve škole 1 – nejlepší, 5 – nejhorší)

Tabulka 14 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 13

	jen s 1. stupně m	jen s 2. stupně m	s 1. i 2. stupně m	celkem
1	20	0	0	7
2	40	0	38	36
3	40	0	50	43
4	0	100	13	14
5	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Známkou „3“ ohodnotili dotazovaní osvojování problematiky OČMU žáky na 43 % školách. Druhou nejčastější známkou byla „2“, tou ohodnotili své žáky na 36 % škol.

Otázka číslo 14

Jaké pomůcky nejčastěji používáte k výuce dané problematiky?

- a) Pomůcky distribuované HZS ČR
- b) Výuková videa
- c) Pomůcky asociace Záchranný kruh
- d) Multimediální a interaktivní programy
- e) Učebnice ALBRA
- f) Učebnice Fortuna
- g) Jiné...

Tabulka 15 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 14

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Pomůcky distribuované HZS ČR	100	100	100	100
Výuková videa	80	100	63	71
Pomůcky asociace Záchranný kruh	100	100	75	86
Multimediální a interaktivní programy	40	100	38	43
Učebnice ALBRA	0	0	13	7
Učebnice Fortuna	20	0	25	21
Jiné...	20	0	13	14

(zdroj: vlastní výzkum)

Z výsledků otázky č. 14 vyplývá, že dotazované školy nejčastěji k výuce používají pomůcky distribuované HZS ČR, 100 % škol, a pomůcky asociace Záchranný kruh, 86 % škol.

Otázka číslo 15

Znáte některé z následujících dostupných materiálů pro výuku OČMU?

- a) Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách
- b) Ochrana člověka za mimořádných situací
- c) Pro případ ohrožení-příručka pro obyvatele
- d) Výchova dětí v oblasti požární ochrany
- e) Chování obyvatelstva v případě havárie s únikem nebezpečných chemických látek
- f) Víš odkud voláš o pomoc na tísňovou linku 112?
- g) Ochrana před přirozenými a zvláštními povodněmi v ČR
- h) Hasičské myši učí děti
- i) Hasiči radí – Příručka pro slabozraké žáky základní školy /1. stupeň/
- j) Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství Fortuna)
- k) Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství ALBRA)
- l) Jak se zachovat, když...
- m) Co dělat..., aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí
- n) Šťěstí přeje připraveným
- o) „Hasiči varují“
- p) Krátké výchovné filmy z produkce HZS ČR
- q) Videoprojekt OČMU
- r) VAŠE CESTY K BEZPEČÍ aneb chytré blondýny radí
- s) "Záchranný kruh"
- t) Centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu aneb Svět záchranářů
- u) HASÍK CZ
- v) Hasiči pro školy
- w) Žádnou z uvedených pomůcek neznám

Tabulka 16 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 15

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách	40	0	13	21
Ochrana člověka za mimořádných situací	60	100	63	64
Pro případ ohrožení - příručka pro obyvatele	40	100	75	64
Výchova dětí v oblasti požární ochrany	60	0	38	43
Chování obyvatelstva v případě havárie s únikem nebezpečných chemických látek	0	0	0	0
Víš odkud voláš o pomoc na tísňovou linku 112?	0	0	25	14
Ochrana před přirozenými a zvláštními povodněmi v ČR	0	0	0	0
Hasičské myši učí děti	40	0	0	14
Hasiči radí - Příručka pro slabozraké žáky základní školy /1. stupeň/	20	0	13	14
Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství Fortuna)	40	100	25	36
Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství ALBRA)	0	0	13	7
Jak se zachovat, když..	20	0	13	14
Co dělat..., aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí	60	100	38	50
Štěstí přeje připraveným	0	0	50	29
"Hasiči varují"	0	0	13	7
Krátké výchovné filmy z produkce HZS ČR	20	0	50	36
Videoprojekt OČMU	0	0	13	7
VAŠE CESTY K BEZPEČÍ aneb chytré blondýny radí	0	0	0	0
Záchranný kruh	40	100	63	57
Centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu aneb Svět záchranářů	40	0	13	21
HASÍK CZ	40	0	38	36
Hasiči pro školy	0	0	13	7
žádné z uvedených pomůcek neznám	0	0	13	7

(zdroj: vlastní výzkum)

Mezi nejznámější pomůcky k výuce OČMU patří mezi učitelů kniha „*Ochrana člověka za mimořádných situací*“ a příručka pro obyvatele „*Pro případ ohrožení*“, zná je 64 % dotazovaných, jak vyplývá z výsledků na otázku č. 15. Dotazovaní pedagogové dále znají Záchranný kruh, 57 %, a příručku „*Co dělat..., aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí*“, 50 %.

Otázka číslo 16

Zúčastnili se žáci Vaší školy v posledních letech soutěže „Malý záchranář“ pořádané HZS Plzeňského kraje?

Tabulka 17 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 16

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Zúčastnili	80	-	100	92
Nezúčastnili	20	-	0	8
O takové soutěži jsme nikdy neslyšeli	0	-	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Z odpovědí na otázku č. 16 je zřejmé, že soutěže „Malý záchranář“ se zúčastnilo 92 % škol z okresu Rokycany. Školy zařazené do kategorie jen s 2. stupněm nebyly započítávány, jelikož je tato soutěž určena pouze pro žáky 1. stupně.

Otázka číslo 17

Jak hodnotíte kvalitu dostupných pomůcek na téma bezpečnost?

- Aktuální používané učebnice a pomůcky plně vyhovují potřebám vzdělávání
- Používané učebnice a pomůcky vyhovují, avšak není jich k dispozici dostatečné množství
- Používané učebnice a pomůcky částečně vyhovují, je však potřeba inovace
- Aktuální používané učebnice a pomůcky potřebám vzdělávání nevyhovují

Tabulka 18 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 17

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Aktuální používané učebnice a pomůcky plně vyhovují potřebám vzdělávání	80	0	50	57
Používané učebnice a pomůcky vyhovují, avšak není jich k dispozici dostatečné množství	20	0	25	21
Používané učebnice a pomůcky částečně vyhovují, je však potřeba inovace	0	100	25	21
Aktuální používané učebnice a pomůcky potřebám vzdělávání nevyhovují	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Na 57 % škol, jak vyplývá z výsledků otázky č. 17, hodnotí aktuálně dostupné pomůcky jako plně vyhovující. Zbylé školy mají za to, že pomůcek není dostatečné množství nebo že je potřeba jejich inovace.

Otázka číslo 18

Kde získáváte informace potřebné pro výuku OČMU?

a) Od HZS ČR	d) Od jiných pedagogů
b) Z dostupné literatury	e) Na školeních
c) Na webových stránkách institucí zabývajících se problematikou OČMU (např. HZS ČR, PČR, Záchranný kruh, apod.)	f) Jiné...

Tabulka 19 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 18

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Od HZS ČR	80	100	75	79
Z dostupné literatury	60	0	50	50
Na webových stránkách institucí zabývajících se problematikou OČMU (např. HZS ČR, PČR, Záchranný kruh, apod.)	80	100	88	86
Od jiných pedagogů	20	0	38	29
Na školeních	60	0	63	57
Jiné...	40	0	0	14

(zdroj: vlastní výzkum)

Z výsledků otázky č. 18 vyplývá, že nejvyužívanějším zdrojem informací jsou pro 86 % dotazovaných pedagogů webové stránky. Dalším důležitým zdrojem informací pro 79 % škol je HZS ČR a pro 57 % škol jsou to také školení.

Otázka číslo 19

Jaké pomůcky k této problematice byste uvítali? (u každé možnosti navíc varianta jestli spíše rozdělené dle témat nebo dle ročníků)

a) Učebnice	e) Interaktivní programy na PC
b) Pracovní sešity	f) Podrobné příručky pro pedagogy
c) Pracovní listy	g) Jiné...
d) Videá	

Tabulka 20 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 19

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
	dle témat				dle ročníků			
Učebnice	20	0	25	21	0	0	13	7
Pracovní sešity	20	0	50	36	20	0	50	36
Pracovní listy	60	100	63	64	60	0	75	64
Videa	20	0	38	29	0	0	25	14
Interaktivní programy na PC	40	100	38	43	20	0	25	21
Podrobné příručky pro pedagogy	20	100	50	43	20	0	50	36
Jiné...	0	0	13	7	0	0	13	7

(zdroj: vlastní výzkum)

Z odpovědí na otázku č. 19 vyplývá, že učitelé by nejvíce uvítali nové pomůcky ve formě pracovních listů rozdělených dle jednotlivých témat nebo do jednotlivých ročníků – 64 %, dále podrobných příruček pro pedagogy rozdělených spíše podle témat – 43%, či interaktivních programů na PC také rozdělených spíše podle témat – 43 %.

Otázka číslo 20

Víte o možnosti školení v problematice OČMU?

- Ano, naše škola pedagogy na školení posílá
- Ano, ale v našem regionu jsou tato školení nedostupná
- Nějaké informace se k nám dostali ale nic konkrétního
- O této možnosti nevím

Tabulka 21 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 20

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Ano, naše škola pedagogy na školení posílá	40	0	63	50
Ano, ale v našem regionu jsou tato školení nedostupná	0	0	0	0
Nějaké informace se k nám dostali ale nic konkrétního	60	100	38	50
O této možnosti nevím	0	0	0	0

(zdroj: vlastní výzkum)

Z odpovědí na otázku č. 20 je patrné, že 50 % zúčastněných škol své pedagogy na školení v oblasti OČMU pravidelně posílá, druhých 50 % nemá o možnosti školení konkrétní informace.

Otázka číslo 21

Absolvovali učitelé na vaší škole v posledních letech školení v oblasti OČMU?

- a) Organizovaný HZS ČR nebo s jeho účastí
- b) Organizovaný Ministerstvem obrany/Armádou ČR nebo s jejich účastí
- c) Organizovaný Ministerstvem vnitra/policíí nebo s jejich účastí
- d) Organizovaný NIDV v rámci DVPP
- e) Jiný v rámci DVPP
- f) Jiný mimo DVPP
- g) Žádný

Tabulka 22 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 21

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Organizovaný HZS ČR nebo s jeho účastí	60	100	50	57
Organizovaný Ministerstvem obrany/Armádou ČR nebo s jejich	20	0	25	21
Organizovaný Ministerstvem vnitra/policíí nebo s jejich účastí	40	0	13	21
Organizovaný NIDV v rámci DVPP	0	0	25	14
Jiný v rámci DVPP	20	0	25	21
Jiný mimo DVPP	0	0	13	7
Žádný	40	0	25	29

(zdroj: vlastní výzkum)

Z výsledků otázky č. 21 vyplývá, že nejvíce škol – 57 %, v posledních letech využilo možnosti školení svých učitelů na školeních organizovaných HZS ČR. Na 29 % škol učitelé neabsolvovali v posledních letech žádné školení.

Otázka číslo 22

Absolvovali učitelé na vaší škole přípravu na výuku OČMU již v rámci svého vzdělání na pedagogických fakultách?

- a) Ano
- b) Pouze někteří
- c) Ne

Tabulka 23 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 22

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Ano	0	0	0	0
Pouze někteří	40	100	88	71
Ne	60	0	13	29

(zdroj: vlastní výzkum)

Z odpovědí na otázku č. 22 je zřejmé, že na 71 % zúčastněných škol absolvovali přípravu na výuku OČMU v rámci svého studia pouze někteří učitelé. Na 29 % škol pak přípravu na pedagogické fakultě neabsolvoval žádný z vyučujících.

Otázka číslo 23

Uvítali byste zařazení přípravy pedagogů na výuku dané problematiky do studia na pedagogických fakultách?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Jiné...

Tabulka 24 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 23

	jen s 1. stupněm	jen s 2. stupněm	s 1. i 2. stupněm	celkem
Ano	80	100	88	86
Ne	20	0	13	14

(zdroj: vlastní výzkum)

Dotazování na 86 % škol by uvítali zařazení přípravy budoucích učitelů na výuku problematiky OČMU do studia na pedagogických fakultách, jak je patrné z odpovědí na otázku č. 23.

4.2 Rozbor ŠVP

Na všech zúčastněných školách mají problematiku OČMU rozpracovanou velmi podobně a to v rámci jiných vyučovacích předmětů, na 1. stupni základních škol se nejčastěji jedná o Prvouku a Přírodovědu, na 2. stupni pak Výchovu k občanství, Přírodopis, Chemii a Výchovu ke zdraví. Některé školy mají v ŠVP napsáno, že OČMU je u nich na škole řešeno formou projektu, ale kromě názvu již žádné podrobnější informace k akci nejdou z volně dostupných dokumentů vyčíst.

V rámci výuky Prvouky, která probíhá v 1. až 3. třídě, jsou z problematiky OČMU do ŠVP zařazena témata jako výběr bezpečného místa pro hru, tísňové volání, tzn. telefonní čísla tísňového volání a komunikace s operátory, dále základní nebezpečí v souvislosti s požáry a také důležitost správného vnímání a vyhodnocení dopravní situace. Důležitým výstupem v těchto ročnících je adekvátní reakce na pokyny dospělých při MU.

Ve 4. a 5. třídě mají školy danou tematiku zařazenou do předmětu Přírodověda. V tomto předmětu navazují na znalosti získané v předchozích ročnících a vhodně je rozšiřují a opakují. Novými tématy pak jsou jednoduché základy první pomoci, seznámení s varovným signálem a dalšími signály sirén a chování při evakuaci.

Na 2. stupni základních škol se problematika OČMU prolíná řadou předmětů. Nejvíce je zastoupena v předmětu Výchova ke zdraví tématy souvisejícími s první pomocí a chováním za MU, dále Výchova k občanství, která rozšiřuje znalosti a dovednosti v oblasti tísňového volání a systému varování, v problematice evakuace a také ve významu IZS. V rámci Přírodopisu v 9. ročníku je na většině škol zařazeno téma MU způsobené extrémními výkyvy počasí a ochrana před nimi, např. povodně, vichřice. V rámci Chemie jsou probírána nebezpečí spojená s chemickými haváriemi – možnosti jejich vzniku, jejich rizika a způsoby ochrany před únikem nebezpečných látek.

4.3 SWOT analýza

Na základě informací získaných z dotazníků a rozboru ŠVP byly identifikovány silné a slabé stránky a příležitosti a hrozby spojené s výukou OČMU na základních školách

v okrese Rokycany (Tabulka 25). Domnívám se ale, že by se tato analýza dala vztáhnout na problematiku OČMU v rámci celé ČR, ne pouze v jednom okrese.

Tabulka 25 – SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
Snaha a aktivity organizací (např. HZS ČR)	Nedostatek informací pro vyučující
Možnosti aktivit se žáky	Nedostatek času ve výuce
Zařazení témat do RVP a ŠVP	Současná forma předávání informací
Příležitosti	Hrozby
Nové ujednocené pomůcky	Nepřikládání důležitosti tématu
Příprava pedagogů	Nedostek financí
Aktuální bezpečnostní situace	

(zdroj: vlastní výzkum)

Dále byly u silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb určeny jejich váhy a hodnocení. Váhy byly určeny pomocí Fullerovy metody a hodnocení bylo posouzeno na základě vlastního úsudku (Tabulka 26).

Tabulka 26 – Výpočet SWOT analýzy

	Silné stránky	Váha	Hodnocení	V * H
Vnitřní	Snaha a aktivity organizací (např. HZS ČR)	0,5	5	2,5
	Možnosti aktivit se žáky	0,3	4	1,2
	Zařazení témat do RVP a ŠVP	0,2	3	0,6
	Součet	1		4,3
	Slabé stránky			
	Nedostatek informací pro vyučující	0,5	-5	-2,5
	Nedostatek času ve výuce	0,3	-3	-0,9
	Současná forma předávání informací	0,2	-2	-0,4
	Součet	1		-3,8
	Vnější	Příležitosti		
Nové ujednocené pomůcky		0,3	4	1,2
Příprava pedagogů		0,5	5	2,5
Aktuální bezpečnostní situace		0,2	3	0,6
Součet		1		4,3
Hrozby				
Nepřikládání důležitosti tématu		0,8	-5	-4
Nedostek financí		0,2	-2	-0,4
Součet	1		-4,4	
Vnitřní	0,5			
Vnější	-0,1			
Celkem	0,6			

(zdroj: vlastní výzkum)

Z uvedených výsledků je patrné, že vnitřní prostředí převažuje nad vnějším. Konkrétně pro slabé a silné stránky byla získána hodnota 0,5 a pro příležitosti a hrozby hodnota -0,1. Z konečných hodnot vyplývá, že systém výuky OČMU je lehce pozitivní. Posílením jeho silných stránek a minimalizací slabých stránek využitím příležitostí by mohlo dojít k jeho dalšímu zlepšení.

5 Diskuze

Výuka OČMU na základních školách je důležitá z hlediska informovanosti obyvatelstva o chování při MU a má za cíl připravit žáky na dopad možných následků různých živelních pohrom a dalších antropogenních MU, které mohou ohrozit životy a zdraví obyvatel, životní prostředí či přivodit ztráty na majetku. (Tematická zpráva, 2016)

Pro provedení analýzy výuky OČMU na základních školách v okrese Rokycany bylo provedeno dotazníkové šetření a rozbor ŠVP jednotlivých škol a na základě získaných informací byla zpracována SWOT analýza.

5.1 Diskuze k dotazníkovému šetření

Dotazník byl zaměřen převážně na všeobecné vnímání problematiky OČMU, formu, jakou probíhá výuka daných témat na školách, a na pomůcky, které jsou k výuce používány. Dotazník obsahoval 2 otázky informativního charakteru a 23 otázek týkajících se zkoumané problematiky. Informativní otázky rozdělovaly školy dle jejich typu do tří kategorií – jen s 1. stupněm, jen s 2. stupněm, s 1. i 2. stupněm.

První otázka zjišťovala, co si dotazovaní pedagogové myslí o zařazení OČMU do výuky. 64 % si myslí, že aktuální zařazení je optimální, ve většině se na tom shodli i školy jen s 1. stupněm, 80 %, a školy s 1. i 2. stupněm, 63 %. V současnosti je problematika zařazena do RVP a každá škola si pak v rámci ŠVP formu výuky přizpůsobí svým poměrům a zvyklostem. Druhou nejčastější odpovědí bylo, že výuka je potřebná, ale není, kdo by to učil a není dostatek informací. Toto tvrzení vyplývá ze skutečnosti, že dlouhá léta nebyla tematice OČMU věnována pozornost a mnoho lidí o ní nic neví.

Druhá otázka zkoumala, která z uvedených bezpečnostních témat se zdá pedagogům nejužitečnější pro život. Všichni dotazovaní se jednoznačně shodli, že nejužitečnější je ochrana zdraví, do které spadá i první pomoc, a dopravní výchova. Je to logické, jelikož s těmito dvěma oblastmi se v životě setkáváme nejčastěji. OČMU se v pomyslném pořadí umístila na třetím místě, nejčastěji hodnocená jako hodně či spíše užitečná. POKOS byl v rámci užitečnosti pro život hodnocen nejhůře, což souvisí s tím, že oblast

armády a obrany státu jsme po profesionalizaci Armády ČR téměř zcela vypustili z našich životů. Výsledky této otázky odrážejí celkové vnímání jednotlivých témat veřejností a také fakt, že žijeme v poměrně bezpečné zemi, kde k velkým rozsáhlým MU nedochází příliš často a také se necítíme být ohroženi válečným konfliktem.

Třetí otázka zjišťovala, od kdy jednotlivé školy zařazují OČMU do výuky. Nejčastější možností bylo „od platnosti Pokynu MŠMT (r. 2003)“ na rozdíl od Tematické zprávy České školní inspekce (2016), ve které byl u obdobné otázky získán výsledek, že 50,3 % škol vzdělává žáky v oblasti OČMU od zavedení RVP. Domnívám se, že není tak důležité, kdy přesně byla výuka OČMU do vzdělávání zařazena, ale to, že je jí aktuálně na školách věnována pozornost a že probíhá.

Čtvrtá otázka se zabývala formou výuky OČMU na školách. Všechny školy zařazují problematiku OČMU v rámci jiných předmětů, 50 % škol pak navíc ještě v podobě projektů. Projekty se v menší míře, 40 %, využívají na základních školách jen s 1. stupněm. Výsledky u této otázky odpovídají téměř totožným výsledkům zveřejněných v Tematické zprávě České školní inspekce (2016), kde v rámci jiných předmětů zařazují problematiku na 91,4 % škol a přibližně na dvou pětinách škol také v podobě projektů.

Zařazení témat OČMU do jednotlivých ročníků zkoumala otázka č. 5. Většina škol zařazuje danou tematiku do všech ročníků. Nicméně na školách jen s 1. stupněm bývá z této výuky vynechávána 1. třída, na školách s 1. i 2. stupněm pak výuky bývá nejvíce v 5., 7. a 8. ročníku, 88 %. Celkově je nejvíce témat souvisejících OČMU zařazováno do 5. ročníku, 92 %, dále pak do 7. a 8. ročníku, 89 %, a 3. a 4. ročníku, 85 %. Výsledky naznačují, že OČMU se méně zařazuje do ročníků, které jsou pro žáky svým způsobem výjimečné a i náročné, např. 1. ročník – nástup do školy, učení se číst, psát, počítat, 6. ročník – přechod na 2. stupeň a s tím spojená změna systému výuky, 9. ročník – volba povolání.

Mezi nejčastější předměty, do kterých bývá OČMU zařazována, patří dle výsledků otázky č. 6 Přírodověda/Přírodopis/Biologie a dále pak Občanská výchova a Výchova ke zdraví. Na školách jen s 1. stupněm je to pak nejčastěji ještě Prvouka a Tělesná výchova a na 60 % těchto škol také Vlastivěda. Výsledkům na 1. stupni odpovídají i výsledky výzkumu prováděného v rámci zpracování Tematické zprávy České školní

inspekce (2016). Je ale zajímavé, že celkové výsledky jsou rozdílné. V Tematické zprávě jsou nejčastějšími předměty Prvouka, Vlastivěda a Občanská výchova, ale Přírodopis a Přírodověda, které mají v tomto výzkumu 92 %, mají ve výzkumu z Tematické zprávy dohromady necelých 20 %. Je to dáno zřejmě tím, že v rámci ŠVP si každá škola může rozložení témat částečně přizpůsobit.

Sedmá otázka se ptala na to, kdo z pedagogů má na starosti výuku dané problematiky. U všech škol byla jednoznačná shoda, že výukou OČMU se zabývá každý učitel dle své odbornosti/aprobace, to znamená, že například učitel Chemie bude seznamovat děti v rámci svých hodin s úniky nebezpečných látek a ochranou před nimi, ale učitel Českého jazyka se tématy OČMU pravděpodobně příliš zabývat nemusí, protože v hodinách češtiny nejsou tyto znalosti příliš potřebné.

Osmá otázka zjišťovala, jakou konkrétní aprobaci mají učitelé, kteří se výukou zabývají. Tato otázka úzce souvisí s otázkou č. 6. Nejčastější aprobací je Učitelství pro 1. stupeň základní školy, které plně pokrývá výuku na školách jen s 1. stupněm a z větší části i na školách s 1. i 2. stupněm. Další častou aprobací je na 89 % škol s 1. i 2. stupněm a jen s 2. stupněm Občanská výchova a Přírodopis, což odpovídá i nejčastějším předmětům, do kterých je OČMU zařazována. Výsledek je srovnatelný s Tematickou zprávou (2016), kde jsou uvedeny jako nejčastější aprobace Učitelství pro 1. stupeň základní školy s 84,1 %, Občanská výchova s 53,8 %, Tělesná výchova s 38,7 % a Přírodopis s 34,6 %.

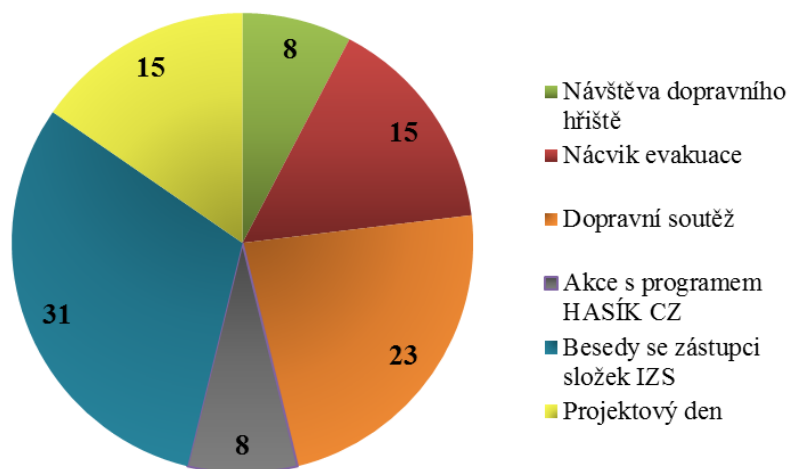
Jako nejčastější metody jsou při výuce používány na 93 % škol výklad učitele a na 79 % diskuse a besedy. Dalšími často využívanými jsou praktická cvičení a nácviky a projektové dny, jak vyplývá z výsledků otázky č. 9. Tematika OČMU je dle mého názoru jako dělaná pro využití nejrůznějších praktických cvičení, ukázek, her a soutěží a přijde mi škoda, že nejpoužívanější výukovou metodou je výklad učitele, zvláště když většina pedagogů má pouze okrajové znalosti této oblasti.

Desátá otázka zjišťovala, zda školy spolupracují při výuce s dalšími organizacemi. Všechny školy v okrese Rokycany spolupracují s HZS ČR, konkrétně s HZS Plzeňského kraje a jeho územním odborem Rokycany, který je vůči školám a pořádání různých exkurzí či ukázek velmi vstřícný, jak jsem zjistila v rámci své praxe právě na tomto pracovišti. Dále 93 % škol spolupracuje také s Policií ČR. Oproti výzkumu

z Tematické zprávy (2016) je na Rokycansku větší spolupráce s neziskovými organizacemi, např. Sbor dobrovolných hasičů, Český červený kříž, a obcemi. Pro srovnání dle zmiňovaného výzkumu s obcemi spolupracuje 24,7 % škol a s neziskovými organizacemi jen 11,5 % škol, v okrese Rokycany je to 57 % s obcemi a 64 % s neziskovými organizacemi.

Jedenáctá otázka se respondentů ptala, jaké akce u nich proběhly v souvislosti s výukou OČMU za poslední dva školní roky. Nejčastější akcí byl nácvik první pomoci, který proběhl na 79 % škol, a soutěž s tematikou OČMU, který proběhl také na 79 % zúčastněných školách a dokonce na 100 % škol, které mají jen 1. stupeň. Na tomto výsledku je jasně vidět oblíbenost již tradiční soutěže Malý záchranář pořádanou HZS Plzeňského kraje. Je ovšem velká škoda, že podobná soutěž není pořádána i pro žáky 2. stupně základních škol, tak jako je tomu například v Jihočeském kraji, kde probíhá soutěž „Mladý záchranář“. Na okrese Rokycany byla dříve pro tyto žáky pořádána obdobná a také velmi populární soutěž zaměřená pouze na první pomoc, která by se ale snadno dala rozšířit i o témata spojená s OČMU, bohužel po konci jednoho organizačního týmu se již noví organizátoři nenašli.

Dvanáctá otázka se týkala tradičně pořádaných akcí na školách, takové akce pořádá 71 % škol. Mezi tyto akce patří nejčastěji besedy se zástupci složek IZS, dopravní soutěže či projektové dny a nácviky a evakuace (Obrázek 2). Je skvělé, že téměř tři čtvrtiny škol pořádají pravidelně i jiné akce spojené s OČMU nad rámec klasické výuky, tyto akce vhodně doplňují a rozšiřují výuku OČMU, která probíhá v rámci jiných předmětů.

Obrázek 2 – Nejčastěji (v %) tradičně pořádané akce na školách (zdroj: vlastní výzkum)

U otázky č. 13 měli dotazovaní ohodnotit, jak si žáci na jejich škole osvojují danou problematiku. Nejčastěji udělovanou pomyslnou známkou byla trojka a dvojka. Ze získaných výsledků je patrné, že lépe své žáky hodnotí spíše učitelé ze škol jen s 1. stupněm než ze škol jen s 2. stupněm či plně organizovaných škol. Výsledná průměrná známka 2,6 ale není příliš optimistická, svědčí o tom, že při výuce témat OČMU by se měla řada věcí vylepšit.

Otázka č. 14 zkoumala, jaké pomůcky učitelé nejčastěji při výuce na jednotlivých školách používají. Všechny školy využívají pomůcky, které jim distribuuje HZS ČR, jedná se například o příručky „*Ochrana člověka za mimořádných událostí*“, „*Výchova dětí v oblasti požární ochrany*“ nebo kapesní průvodce „*Co dělat...*“. Řada škol také využívá podle mého názoru velmi zdařilé pomůcky asociace Záchraný kruh, na těchto pomůckách vidím pouze jedinou chybu a to, že jsou především svým zpracováním určené spíše mladším dětem, čtrnáctileté pubertální žáky na 2. stupni už tolik nenadchnou. Hojně využívanými pomůckami jsou také různá výuková videa, která by se dala zařadit i do pomůcek distribuovaných HZS ČR, jelikož právě hasiči většinou stojí za jejich tvorbou.

Patnáctá otázka zjišťovala, které dostupné pomůcky na školách nejvíce znají. Z výsledků této otázky vyplývá, že nejznámějšími pomůckami jsou příručky „*Ochrana člověka za mimořádných událostí*“ a „*Pro případ ohrožení*“. Bohužel žádnou z v možnostech uvedených pomůcek nezná 13 % škol s 1. i 2. stupněm, to není příliš pozitivní výsledek, zvláště když jsou téměř všechny tyto pomůcky dnes dostupné na internetu ke stažení či jsou doporučovány na webových stránkách zabývajících se problematikou OČMU a dají se velmi snadno sehnat. Velký výběr dostupných pomůcek má výhodu také v tom, že každý učitel si může vybrat tu, která vyhovuje právě jeho potřebám a záměrům při výuce.

Šestnáctá otázka se týkala soutěže Malý záchranář pořádanou HZS Plzeňského kraje. Této soutěže se v posledních letech zúčastnilo 92 % škol z okresu Rokycany. Jak již bylo popsáno výše u otázky č. 11, tato soutěž je velmi populární, ale bohužel je pouze pro žáky 1. stupně a pro starší žáky podobná akce neexistuje.

Hodnocením kvality aktuálně dostupných pomůcek pro výuku OČMU se zabývala otázka č. 17. Většina, 57 %, míní, že aktuálně používané pomůcky plně vyhovují potřebám vzdělávání. Zbytek pedagogů se domnívá, že buď pomůcek není dostatek, nebo je potřeba jejich inovace. Osobně se domnívám, že pomůcky jsou snadno dostupné a jejich na výběr velké množství, nicméně některým knížkám by aktualizace neuškodila, např. příruče „*Ochrana člověka za mimořádných událostí*“, která vyšla už v roce 2003.

Osmnáctá otázka zjišťovala, kde učitelé získávají informace k výuce OČMU. Nejvyužívanějším zdrojem jsou webové stránky institucí zabývající se danou problematikou, dále pak HZS ČR či různá školení. Školy mají k dispozici celou řadu zdrojů, ale zatím neexistuje jeden, na kterém by našly vše potřebné. Řada informací je nejrůzněji rozdělena, ať už na různých webových stránkách, nebo v rámci jedné stránky v různých článcích a sekcích. Snaha o vytvoření jednoho místa, kde by bylo k dispozici všechno, co je aktuálně k dané problematice „k dostání“ vedla k vytvoření portálu www.ocmu.cz.

Úkolem otázky č. 19 bylo zjistit, jaké nové pomůcky k výuce by učitelé uvítali. Nejčastěji by rádi měli nové pracovní listy, podrobné příručky pro pedagogy či interaktivní programy na PC. Část pedagogů by ráda měla tyto pomůcky rozdělené dle témat a část dle učiva v jednotlivých ročnících. Výsledky ukazují, že tyto dvě názorové skupiny na rozdělení materiálů – buď dle ročníků, nebo dle témat, jsou přibližně stejně velké, protože každému vyhovuje něco jiného. Dle mého názoru by ideální varianta byla vytvoření podrobných příruček pro pedagogy rozdělených dle témat, kde by našli všechny informace potřebné k výuce např. o požárech, o nebezpečných látkách, apod. Dále by se mohly vytvořit pracovní listy, které by shrnovaly učivo OČMU v daném ročníku.

Otázka č. 20 řešila problematiku školení pedagogů v oblasti OČMU. Polovina dotazovaných škol o možnosti školení ví, druhá polovina nemá konkrétní informace. Možností školení v této oblasti je více, ale na řadu škol se o tom zprávy vůbec nedostanou, což je výsledek působení několika faktorů a to, že komunikace mezi organizátory školení a školami není ideální a to, že školy si možnosti vzdělávat své učitele v oblasti OČMU aktivně nevyhledávají.

Další otázkou týkající se školení pedagogů byla otázka č. 21. Nejčastěji školy využívají školení organizovaná HZS ČR. Tato školení většinou pořádají jednotlivé územní odbory HZS krajů, takže se jedná o komornější události, kde mají učitelé dostatek prostoru nejenom pokládat dotazy přednášejícím odborníkům, ale také vyměňovat si své zkušenosti mezi sebou, což je velmi důležitá součást těchto akcí. Je pozitivní, že na Rokycansku absolvovalo nějaké školení mnohem více pedagogů, než jaké jsou výsledky celorepublikového výzkumu z Tematické zprávy (2016), z toho je jednoznačně vidět snaha o zlepšení výuky OČMU.

Otázka č. 22 zjišťovala, zda učitelé absolvovali přípravu na výuku OČMU již v rámci svého studia. Na 71 % škol prošli přípravou pouze někteří učitelé, předpokládám, že většinou to byli ti, co teprve nedávno absolvovali studium na pedagogických fakultách, jelikož na některých fakultách je tato příprava do studia zkušebně zařazena. Na zbylých 29 % škol učitelé žádnou odbornou přípravu v rámci svého vzdělání neabsolvovali. Je zajímavé, že podobnou přípravu absolvovalo méně učitelů na školách jen s 1. stupněm.

Otázka č. 23 navazovala na předchozí a ptala se, zda by učitelé uvítali zařazení přípravy na výuku OČMU do studia na pedagogických fakultách. Tuto možnost by si vybralo 86 % dotazovaných, zbylých 14 % se zařazení nezdá jako dobrý nápad. Zařazení přípravy alespoň do aprobací určitých předmětů, ve kterých poté učitelé znalosti této problematiky nejčastěji využijí, se mi zdá důležité, i když nějaký základní přehled by mohli mít všichni absolventi pedagogických fakult.

Souhrnný výsledek dotazníkového šetření je takový, že základní školy v okrese Rokycany se svými výsledky příliš neodlišují od celorepublikového výzkumu z Tematické zprávy České školní inspekce (2016). Školy se tématům OČMU nevěnují samostatně, ale v rámci jiných předmětů, ale také se snaží k této problematice organizovat i akce mimo školní lavice či výuku nějakým způsobem zpestřit, k tomu ve velké míře využívají služeb HZS ČR, tzn. pořádají s jeho zástupci besedy, exkurze či používají jimi vytvořené a distribuované pomůcky. Řada učitelů by dále uvítala možnost své přípravy na výuku OČMU již na pedagogických fakultách, o kurzech pro pedagogy pořádaných HZS ČR nemají některé školy dostatečné informace.

5.2 Diskuze k rozboru ŠVP

Všechny zúčastněné základní školy z okresu Rokycany mají problematiku OČMU rozpracovanou ve svých ŠVP obdobně, zřejmě podle nějakého vzoru. Školy mají témata OČMU do výuky zařazena v rámci jiných předmětů, mezi které nejčastěji patří Prvouka, Přírodověda, Výchova k občanství, Přírodopis, Chemie a Výchova ke zdraví. Celoškolní projekty, které mají některé školy ve svých ŠVP uvedeny, nejsou v těchto plánech blíže rozpracovány, nelze tedy zde blíže popsat, jak probíhají a jakou mají náplň.

Do učiva OČMU, které mají školy zařazené do výuky na 1. stupni, patří především základní informace o tísňovém volání, varovném signálu sirén, o evakuaci, o první pomoci a o nebezpečích spojených s požárem. Domnívám se, že nejdůležitější dovedností spadající do OČMU, kterou by si žáci 1. stupně měli do života odnést, je tísňové volání, tzn. znalost těch několika důležitých telefonních čísel, schopnost na ně zavolat a popsat nastalou situaci a hlavně místo, kde k ní došlo. Těchto pár informací v hlavách malých školáků může zachraňovat životy, protože nikdy nevíme, do jaké situace se můžeme dostat a kdo tam bude s námi. Žák 1. třídy zřejmě nedokáže resuscitovat člověka či uhasit počínající požár, ale díky tomu, že bude umět zavolat na tísňovou linku, se může na místo rychle dostat potřebná pomoc.

Učivo na 2. stupni základních škol je již obsáhlejší. Z velké části rozšiřuje témata probíraná již na 1. stupni. Důležitými tématy, kterým by měla být věnována náležitá pozornost, jsou MU způsobené přírodními vlivy a únik nebezpečných látek. Naturogenní MU, konkrétně např. povodně nebo vichřice, jsou jedny z nejčastějších rozsáhlejších MU, ke kterým v ČR dochází. K úniku nebezpečných látek naštěstí tak často nedochází, ale o to horší následky by při neinformovanosti obyvatelstva měl.

5.3 Diskuze ke SWOT analýze

Na základě informací získaných v dotazníkovém šetření a v rozboru ŠVP jednotlivých škol byla zpracována SWOT analýza výuky OČMU na základních školách v okrese Rokycany.

Jako silné stránky byly identifikovány snaha a aktivity organizací, možnost aktivit se žáky a zařazení témat do RVP a ŠVP. Jako slabé stránky byly označeny nedostatek informací pro vyučující, nedostatek času ve výuce a současná forma předávání informací. Příležitostmi nové ujednocené pomůcky, příprava pedagogů a aktuální bezpečnostní situace. Mezi hrozby byly zařazeny nepřikládání důležitosti tématu a nedostatek financí.

Snaha a aktivity organizací, např. HZS ČR v oblasti popularizace oblasti ochrany obyvatelstva, IZS apod. je nepochybně silnou stránkou celého současného systému výuky OČMU. HZS ČR k zviditelnění těchto témat vyvíjí řadu aktivit, mezi které patří vydávání mnoha vzdělávacích knih, příruček a brožurek, tvorba naučných videí, organizace dětských soutěží, ale také besed, seminářů a exkurzí. Velmi důležitou součástí je také příprava a školení pedagogů. Myslím si, že bez této činnosti a podpory ze stran HZS ČR by se výuka OČMU aktuálně na školách neobešla.

Další silnou stránkou jsou možnosti aktivit se žáky. Pro děti na základní škole by neměl být jedinou formou, jakou přijímají informace, výklad učitele ve třídě. Oživení výuky praktickými ukázkami, nácviky, exkurzemi či soutěжами se v oblasti OČMU přímo nabízí. Zde pouze záleží na nápaditosti a schopnostech daného učitele, zda této možnosti využije.

Silnou stránkou systému výuky OČMU je i její zařazení do RVP a ŠVP. Tím, že školy mají jasně dáno, že se mají touto problematikou zabývat, by se nemělo stát, že se těmito tématům nebudou věnovat vůbec, každý žák by tedy měl být se základy OČMU seznámen. Taková je teorie, ale realita tomu samozřejmě nemusí plně odpovídat. Výše zmíněné výsledky výzkumu ale vypovídají o tom, že školy se bezpečnostním tématům skutečně věnují.

Mezi slabé stránky byl zařazen nedostatek informací pro vyučující. Mít dostatečně vzdělané pedagogy, kteří se na předávání informací OČMU podílejí v nejvyšší míře, je podle mého názoru základ celého systému. Je důležité, aby si učitelé v tématech, která učí, byli jisti a měli o nich dostatek informací a v případě nejasností věděli kam se obrátit. Pro toto vzdělávání pedagogů je naprosto ideální formou školení, která již pořádají HZS ČR.

Slabou stránkou je také nedostatek času ve výuce. Je samozřejmé, že prostor, který má při vyučování OČMU, je mnohem menší než např. pro Matematiku či Český jazyk, ale připravenost na MU by se neměla odsouvat do pozadí, protože je pozdě obyvateľstvo doučovat správné postupy až v momentě, kdy k nějaké události dojde. Zajímavým prostorem, který by se dal problematice věnovat, by mohly být například školní výlety či školy v přírodě. Řada škol využívá služeb různých středisek, která jim vytvoří program takové akce na míru s využitím nejrůznějších aktivit, z nichž jedna by mohla být i výuka OČMU. Výhodou podobných programů by mohlo být využití prvků zážitkové pedagogiky, na kterou se některá střediska specializují. Podmínkou by samozřejmě byly odborné znalosti dané oblasti u instruktorů podobných středisek.

Jako slabá stránka byla označena také současná forma předávání informací. Jak bylo popsáno výše, během výuky témat OČMU se dá vymyslet mnoho způsobů, jak ji zpestřit a nemělo by se zůstat pouze u obyčejného výkladu, taková zpestření nabízí i např. HZS ČR ve formě exkurzí na požárních stanicích a přednášek hasičů. Takové přednášky s hasiči jako odborníky na danou oblast děti zaujmou, ale pouze v případě, že dotyčný umí své odborné znalosti tzv. „prodat“. Bohužel ne vždy tomu tak je, proto i hasiči věnující se této činnosti by měli absolvovat přípravu, která je na práci s dětmi připraví. Podobnou přípravou procházejí například lektori projektu Hasík CZ.

Velkou příležitostí je tvorba nových pomůcek pro výuku OČMU. V současné době jich existuje již mnoho, ale jednotlivé knížky, pracovní listy, videa apod. na sebe příliš nenavazují a navzájem se nedoplňují. Také chybí pomůcky, které by byly určeny pro starší žáky na 2. stupni základních škol, aktuálně převažuje nabídka materiálů pro mladší děti. Mezi nové pomůcky by se dala zařadit i vytvoření jednotných pravidel soutěže ve znalostech a dovednostech OČMU, která by mohla probíhat ve všech krajích ČR. Vzor pro takovou soutěž bychom mohli najít například v Rakousku, kde probíhají tzv. Dětské bezpečnostní olympiády (Zivilschutzverbände in Österreich, b.r.).

Zlepšení formy přípravy pedagogů je bezpochyby také příležitostí. Aktuální podoba kurzů pořádaných HZS ČR, z nichž jsem jeden měla možnost navštívit, se mi nezdá úplně optimální. Je pravdou, že v časovém rozsahu 7 hodin se toho příliš stihnout nedá, ale zaměřila bych se spíše na seznámení pedagogů s teorií ochrany obyvatelstva a IZS a ve zbylém čase bych jim předala tipy, kde najít další informace, materiály a uvedla

několik příkladů dobré praxe, jak by výuka mohla například vypadat. Na školení, kterého jsem se zúčastnila, převažovaly spíše ty praktické tipy nad teorií, takže učitelé si odnesli spoustu dobrých nápadů, bohužel ne důležité základní informace.

Aktuální bezpečnostní situace by se dala považovat také za příležitost pro vylepšení výuky OČMU na školách. V Bezpečnostní strategii ČR (2015) je popsáno její bezpečnostní prostředí, z tohoto popisu vyplývá, že ČR není přímo ohrožena ozbrojenými konflikty, ale mohly by se jí dotknout konflikty ve spojeneckých zemích. Dále vzhledem k měnícímu se klimatu planety se mohou ve větší míře vyskytovat MU přírodního charakteru a některé změny by mohly vést až k rozsáhlejší migraci obyvatelstva, která by způsobila další problémy. Na všechny tyto situace je potřeba se alespoň trochu připravit, s čímž souvisí i připravené obyvatelstvo, proto by se mělo k propagaci a případným změnám OČMU využít aktuální situace, kdy se o bezpečnostních tématech a přípravě obyvatelstva ve společnosti hodně mluví a veřejnost potřebu změn chápe a je jí nakloněna.

Hrozbou identifikovanou ve SWOT analýze je nepřikládání důležitosti tématu a s tím spojený nezájem žáků a vlastně i celé společnosti o vzdělávání se v oblasti OČMU. Jak již bylo zmíněno výše v textu, o zviditelnění této problematiky se velmi snaží HZS ČR, využít by u toho mohl aktuální nálady ve společnosti, která přikládá bezpečnosti velkou váhu.

Výuku OČMU na školách by mohl ohrozit i nedostatek financí, který by mohl zastavit tvorbu nových výukových pomůcek a mnohých dalších projektů na podporu vyučování.

Při pohledu na SWOT analýzu jsou nevýznamnější silnou stránkou aktivity HZS ČR, mezi slabými stránkami je to především nedostatek informací pro vyučující, ten by se dal odstranit využitím příležitosti spojenou s přípravou pedagogů. V kategorii hrozeb pak dominovalo nepřikládání důležitosti tématu. Celkový výsledek SWOT analýzy je takový, že současný systém výuky OČMU je dobře nastavený, ale posílením jeho silných stránek a využitím identifikovaných příležitostí by mohlo dojít k jeho dalšímu zlepšení a k minimalizaci jeho slabých stránek a hrozeb.

5.4 Shrnutí

Na stanovenou výzkumnou otázku: „*Jakou formou probíhá výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany?*“ by se na základě výsledků dotazníkového šetření, rozboru ŠVP a následné SWOT analýzy dalo odpovědět, že výuka OČMU na základních školách v okrese Rokycany aktuálně probíhá v rámci jiných předmětů. Nejčastější formou předávání informací je výklad učitele, který se školy snaží oživit a doplnit dalšími aktivitami jako např. besedami se zástupci složek IZS, exkurzemi či projektovými dny, k tomu využívají služeb HZS ČR a jím distribuované pomůcky a materiály pro výuku.

Z výsledků dále vyplývá, že současný systém výuky OČMU je funkční, ale dala by se provést řada změn pro jeho vylepšení. Nedostatky jsou především v přípravě pedagogů a jejich následné informační podpoře, dále také ve výuce starších žáků, pro které je oproti mladším dětem jen omezené množství pomůcek.

Řešením aktuálních problémů by dle mého názoru bylo povinné zavedení přípravy na výuku OČMU budoucích učitelů na pedagogických fakultách, ujednocení podoby kurzů pro učitele ze strany HZS ČR, dále vytvoření jednoho podrobného materiálu (např. webová stránka, kniha) se všemi důležitými informacemi, odkazy na pomůcky či nápady a tipy na výuku. HZS ČR by mohlo zdokonalit přípravu svých lektorů, kteří přednášejí nejen dětem, ale například i na zmiňovaných kurzech pro pedagogy. Velkou výzvou je pak vytvoření pomůcek, které zaujmou i starší žáky na 2. stupni základních škol, případně by měly přesah i na střední školy. Jednou z možností, jak právě tyto žáky zaujmout je organizace obdobné soutěže jako, je „*Malý záchranář*“ i pro jejich věkovou kategorii. Základní koncept takové soutěže jsem se pokusila na základě svých zkušeností z práce s dětmi vytvořit (viz Příloha D).

6 Závěr

Cílem diplomové práce *„Výuka předmětu Ochrana člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany“* bylo zpracovat analýzu a porovnat obsah a formu výuky Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany.

Nejprve byly v teoretické části práce shrnuty základní pojmy v oblasti ochrany obyvatelstva a IZS a dále detailně rozebrána problematika výuky OČMU, její historie, aktuální podoba, používané pomůcky atd.

Pro dosažení záměru této práce byla stanovena výzkumná otázka: *„Jakou formou probíhá výuka Ochrany člověka za mimořádných událostí na základních školách na území okresu Rokycany?“* Pro její zodpovězení bylo vytvořeno dotazníkové šetření, které probíhalo na jednotlivých základních školách na území okresu Rokycany, rozbor ŠVP jednotlivých škol z hlediska obsahu výuky OČMU a také zpracována SWOT analýza. Výsledky jednotlivých částí jsou shrnuty v diskuzi. Stanovený cíl byl naplněn a výzkumná otázka zodpovězena.

V současné době probíhá na základních školách v okrese Rokycany výuka OČMU v rámci jiných předmětů. Klasický výklad školy zpestřují a doplňují dalšími aktivitami jako např. besedami se zástupci složek IZS, exkurzemi či projektovými dny. K podpoře výuky značně využívají služeb HZS ČR a jím distribuované pomůcky. K vylepšení systému výuky OČMU by mohla pomoci například úprava současné podoby přípravy a podpory pedagogů.

Tato práce by dále mohla posloužit jako námět pro budoucí diplomové či bakalářské práce s možností zaměřit výzkumnou část na jiný okres, případně kraj a jejich vzájemné porovnání. Zúčastněným školám byly poskytnuty výsledky této práce jako zpětná vazba, teoretickou část práce mohou navíc využít jako zdroj informací.

7 Seznam použitých zdrojů

ADÁMEK, V., 2016. VÝUKA OCHRANY OBYVATELSTVA A BRANNÉ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH. HALAŠKA, J., RALBOVSKÁ, R. *Ochrana obyvatelstva v případě krizových situací a mimořádných událostí nevojenského charakteru IV: „Zdravotnické a humanitární aspekty řešení krizových situací“*. Vydání první. Praha: ČVUT v Praze, s. 7-15. ISBN 978-80-01-05982-1.

BALABÁN, M., STEJSKAL, L., 2010. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2., změn. a dopl. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1863-0.

BESIP, 2019. Dopravní výchova dětí [online]. Praha [cit. 2019-01-31]. Dostupné z: <https://www.ibesip.cz/Tematicke-stranky/Dopravni-vychova-deti>

BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, 1997. *Gesetz über den Zivilschutz und die Katastrophenhilfe des Bundes: (Zivilschutz- und Katastrophenhilfegesetz - ZSKG)*. In: . Berlin. Dostupné také z: <https://www.gesetze-im-internet.de/zsg/>

Co dělat..., aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí, 2016. 5. vydání. Ilustroval Jaroslav DODAL. Praha: Centrum pro bezpečný stát. ISBN 978-80-905615-2-6.

ČERNÝ, H., PINKASOVÁ DEJLOVÁ, H., RYŠAVÝ, J., 2018. VIDEOPROJEKT OČMU. *Hasičský záchranný sbor Středočeského kraje* [online]. Praha [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: www.klipyocmu.cz

DEUTSCHER FEUERWEHRVERBAND, b.r..Gemeinsamer Ausschuss Brandschutzerziehung und -aufklärung, [online]. Berlin [cit. 2018-11-20]. Dostupné z: <http://www.feuerwehrverband.de/fb-brandschutzerziehung.html?&L=0Dietmar%3F1%3D1Christian>

GERHÁT, I., 2018. *Příprava občanů k obraně státu: příručka pro učitele základních a středních škol*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Vojenský historický ústav Praha. ISBN 978-80-7278-728-9.

G. FINE, L., 2009. *The SWOT Analysis: Using your Strength to overcome Weaknesses, Using Opportunities to overcome Threats*. North Charleston SC: Createspace Independent Publishing Platform. ISBN 1449546757.

Hasík CZ: *PREVENTIVNĚ VÝCHOVNÁ ČINNOST V OBLASTI PO A OOB* [online], 2018. Bruntál: Citadela Bruntál, [cit. 2018-11-17]. Dostupné z: <http://www.hasik.cz/>

HZS ČR, 2018c. Kurzy pro učitel. [online]. Praha [cit. 2018-11-17]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/kurzy-pro-ucitele.aspx>

HZS ČR, 2018a. Mechanismus civilní ochrany Unie. [online]. Praha [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/aktivity-na-mezinarodni-urovni-mechanismus-civilni-ochrany-unie.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

HZS ČR, b.r.. *Ochrana před přirozenými a zvláštními povodněmi v ČR*. Dostupné také z: <https://www.hzscr.cz/clanek/podklady-a-ucebnice.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>

HZS ČR, 2018e. Podklady a učebnice. [online]. Praha [cit. 2018-11-13]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/podklady-a-ucebnice.aspx?q=Y2hudW09Mw%3d%3d>

HZS ČR, 2018d. *Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách*. Dostupné také z: <https://www.hzscr.cz/clanek/podklady-a-ucebnice.aspx>

HZS ČR, 2018b. **PODPORA VÝUKY ZE STRANY HASIČSKÉHO ZÁCHRANNÉHO SBORU ČR: Výuka problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí na školách – od historie k současnému stavu**. [online]. Praha [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/podpora-vyuky-ze-strany-hasicskeho-zachranneho-sboru-cr.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

HZS ČR, 2011. *Začlenění tematik „Ochrana člověka za mimořádných událostí, péče o zdraví a dopravní výchova“ do studijních programů pedagogických fakult*. Praha. Dostupné také z: <https://www.hzscr.cz/clanek/podpora-vzdelavani-na-pedagogickych-fakultach.aspx>

HZS Jihomoravského kraje, 2017. *VÁŠE CESTY K BEZPEČÍ aneb chytré blondýny radí...: Informačně vzdělávací projekt HZS Jihomoravského kraje, Krajského ředitelství policie Jihomoravského kraje a ZZS Jihomoravského kraje,p.o.* Brno.

HZS Plzeňského kraje, b.r. *Malý záchranář: Soutěž pro žáky základních škol Plzeňského kraje* [online], Plzeň: [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: <https://mz.hzspk.cz/>

HZS Zlínského a Ústeckého kraje, 2017. *Hasiči pro školy: Komplexní podpora HZS ČR pro výuku Ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí na 2. stupni základních škol* [online], [cit. 2018-11-17]. Dostupné z: <https://www.hasiciproskoly.cz/uvod>

Improvizovaná ochrana: obrázek, 2008. In: *Jak se zachovat když...aneb jak jednat při mimořádné události* [online]. [cit. 2018-11-07]. Dostupné z: <http://ochrana.txt.cz/foto/89717/5189/136/imprivozace-jpg/>

Konzeption Zivile Verteidigung, 2016. Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat. Dostupné také z: <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/bevoelkerungsschutz/zivil-und-katastrophenschutz/konzeption-zivile-verteidigung/konzeption-zivile-verteidigung-node.html>

KROUPA, M., 2004. *Chování obyvatelstva v případě havárie s únikem nebezpečných chemických látek*. 1. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. Dostupné také z: <https://www.mvcr.cz/clanek/chovani-obyvatelestva-v-pripade-havarie-s-unikem-nebezpecnych-chemicky-latek.aspx>

LEPEŠKA, J., 2008. *Viš odkud voláš o pomoc na tísňovou linku 112?*. Vyd. 1. Praha: MV - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. ISBN 978-80-86640-98-3.

MARTÍNEK, B., 2003. *Ochrana člověka za mimořádných událostí: příručka pro učitele základních a středních škol*. Vyd. 2., opr. a rozš. Praha: Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. ISBN 80-86640-08-6.

MARTÍNEK, B., TVRDEK, J., 2010. *Ochrana obyvatelstva II*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze. ISBN 978-80-7251-323-9.

MIKA, O., ZAHRADNÍČEK, P., ZEMAN, M., 2012. *Ochrana obyvatelstva: malé kompendium ochrany obyvatelstva*. 1. vyd. Jihlava: Vysoká škola polytechnická. ISBN 978-80-87035-67-2.

MIKULKA, B., MIKULKA, Š., PIŇOS, 2003. *Výchova dětí v oblasti požární ochrany: Příručka pro učitele základních a speciálních škol*. 1. Praha: MV - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. ISBN 80-86640-21-3.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR, 2015. *Bezpečnostní strategie České republiky*. Praha. ISBN 978-80-7441-005-5.

MO ČR (MINISTERSTVO OBRANY ČR), 2004 - 2014. *Prezentace Armády ČR na školách. Příprava občanů k obraně státu (POKOS)* [online]. Praha. [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <http://www.pokos.army.cz/prezentace-armady-cr-na-skolach>

MŠMT, 2017. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>

MV ČR (MINISTERSTVO VNITRA ČR), 2016. *Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu*. Dostupné také z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-rizeni-a-planovani-obrany-statu.aspx>

MV–GŘ HZS ČR, 2014. *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030*. Vyd. 1. Praha:.. ISBN 978-80-86466-50-7.

MV–GŘ HZS ČR, 2018. *Metodická pomůcka pro rozvoj a realizaci preventivně výchovné činnosti*. Praha: Dostupné také z: <https://www.hzscr.cz/clanek/metodicka-pomucka-pro-rozvoj-a-realizaci-preventivne-vychovne-cinnosti.aspx>

MV–GŘ HZS ČR, 2015. *Ochrana obyvatelstva a krizové řízení: skripta*. Vydání první. Praha. ISBN 978-80-86466-62-0.

MV–GR HZS ČR, 2003. *Pro případ ohrožení: příručka pro obyvatele*. Vyd. 3., opr. Praha. ISBN 80-86640-18-3.

NEWTON, P., BRISTOLL, H., b.r. *SWOT Analysis: free eBook*. Free management books, 33 s. ISBN 978-1-62620-951-0. Dostupné také z: <http://www.free-management-ebooks.com/dldebk/dlst-swot.htm>

ODVÁRKOVÁ, D., PICKOVÁ, J., 2016. *Hasičské myši učí děti: soubor pracovních listů preventivně výchovné činnosti na úseku požární ochrany a ochrany obyvatelstva*. Vydání: první. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky. ISBN 978-80-87544-38-9.

PALZEROVÁ, L., 2017. *Hasiči radí: Příručka pro slabozraké žáky základní školy /1. stupeň/*. 1. Lázně Bohdaneč: MV–GR HZS ČR, Institut ochrany obyvatelstva.

PLUCKOVÁ, I., VIČAR, D., MILÉŘ, T., SLÁDEK, P., SVOBODA, I., ŠMEJKALOVÁ, K., ŠIBOR, J., KONEČNÁ, M., 2015-2016. *Jak se zachovat, když...: pro 2. stupeň ZŠ vztahující se k osvojování účelného chování při mimořádných událostech a při ohrožení v každodenních rizikových situacích*. První vydání. Brno: Nová škola, s.r.o. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-746-9.

Podrobný popis vzdělávacího systému ČR: Česká republika, 2017. *EURYDICE* [online]. [cit. 2018-11-17]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/czech-republic_cs

Rejstřík škol a školských zařízení: verze 2.77, 2013-2019. *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha [cit. 2019-2-6]. Dostupné z: <https://profa.uiv.cz/rejskol/>

RICHTER, R., 2009. *Komunikace s obyvatelstvem při krizových situacích*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. ISBN isbn978-80-86640-65-5.

SARSBY, A., 2016. *Swot Analysis: A Guide to Swot for Business Studies Students*. United Kingdom: Spectaris Ltd. ISBN 0993250424.

SHEWAN, D., 2018. How to Do a SWOT Analysis for Your Small Business (with Examples). *WordStream: Online Advertising Made Easy* [online]. Boston [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <https://www.wordstream.com/blog/ws/2017/12/20/swot-analysis>

SIKORA-WOJTAROWICZ, K., 2017. EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA W POLSKIEJ SZKOLE. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego* [online]. Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa we, (1), 105-118 [cit. 2018-11-19]. ISSN 2450-3436. Dostupné z: http://www.rocznikbezpieczenstwa.dsw.edu.pl/fileadmin/user_upload/wydawnictwo/RBM/RBM_artykuly/2017_1_6.pdf

SKŘEHOT, P., 2014-2018. Mimořádné události. ZNALECKÝ ÚSTAV BEZPEČNOSTI A OCHRANY ZDRAVÍ, Z.Ú. *Portál BOZP* [online]. [cit. 2018-10-31]. Dostupné z: <http://www.portalbozp.cz/mimoradne-udalosti/>

Svět záchranářů: centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu [online], b.r. Karlovy vary: Asociace Záchraný kruh [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <http://www.svetzachranaru.cz/>

Tematická zpráva: Vzdělávání v bezpečnostních tématech, 2016. Praha: Česká školní inspekce. Dostupné také z: <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Vzdelavani-v-bezpecnostnich-temat>

VÁŇA, L., 2016. *Typologie mimořádných událostí a jejich řešení složkami IZS*. Praha. Bakalářská práce. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, Fakulta tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce Miloš Fiala.

Vyhláška Ministerstva vnitra č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva. In: *Sbírka zákonů České republiky, částka 133, s. 7730-7746*. ISSN 1211-1244.

Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 303/1996 Zz., na zabezpečovanie prípravy na civilnú ochranu. In: *Zbierka zákonov Slovenskej republiky, částka 104, s. 1946-1952*.

Záchraný kruh [online], 2018. Karlovy Vary: Asociace Záchraný kruh [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/>

Zákon České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky (kompetenční zákon) ve znění pozdějších předpisů. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 43, s. 2386-2391. ISSN 1211-1244.

Zákon České národní rady č. 133/1985 Sb., o požární ochraně ve znění pozdějších předpisů. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 25, s. 2227-2251. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 224/2015 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými směsmi a o změně zákona č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o prevenci závažných havárií). In: Sbírka zákonů České republiky, částka 93, s. 2762-2801. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 73, s. 3461-3474. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 84, s. 3146-3241. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 263/2016 Sb., atomový zákon. In: Sbírka zákonů České republiky, částka 102, s. 3938-4060. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Sbírka zákonů České republiky, částka 190, s. 10262-10324. ISSN 1211-1244.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 42/1994 Zz., o civilnej ochrane obyvateľstva. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky, částka 11, s. 247-255.

Zivilschutzverbände in Österreich [online], b.r. Wien: Österreichischer

Zivilschutzverband Bundesverband (ÖZSV) [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: <http://zivilschutzverband.at/>

8 Seznam zkratek

CPO	civilní protiletecká ochrana
ČR	Česká republika
DVPP	další vzdělávání pedagogických pracovníků
EU	Evropská unie
HZS ČR	Hasičský záchranný sbor České republiky
IZS	integrovaný záchranný systém
MŠMT	ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
MU	mimořádná událost
MV – GŘ HZS ČR	Ministerstvo vnitra – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky
NIDV	Národní institut dalšího vzdělávání
OČMU	ochrana člověka za mimořádných událostí
POKOS	příprava občanů k obraně státu
PVČ	preventivně výchovná činnost
RVP	rámcový vzdělávací program
ŠVP	školní vzdělávací program

9 Seznam obrázků a tabulek

Obrázky

Obrázek 1 – Improvizovaná ochrana dýchacích cest, očí a povrchu těla	16
Obrázek 2 – Nejčastěji (v %) tradičně pořádané akce na školách	67

Tabulky

Tabulka 1 – Podíl zúčastněných škol (v %).....	42
Tabulka 2 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 1	44
Tabulka 3 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 2	45
Tabulka 4 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 3	46
Tabulka 5 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 4	46
Tabulka 6 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 5	47
Tabulka 7 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 6	48
Tabulka 8 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 7	48
Tabulka 9 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 8	49
Tabulka 10 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 9	50
Tabulka 11 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 10	51
Tabulka 12 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 11	51
Tabulka 13 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 12	52
Tabulka 14 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 13	52
Tabulka 15 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 14	53

Tabulka 16 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 15	55
Tabulka 17 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 16	56
Tabulka 18 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 17	56
Tabulka 19 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 18	57
Tabulka 20 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 19	58
Tabulka 21 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 20	58
Tabulka 22 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 21	59
Tabulka 23 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 22	60
Tabulka 24 – Zastoupení odpovědí (v %) u otázky č. 23	60
Tabulka 25 – SWOT analýza	62
Tabulka 26 – Výpočet SWOT analýzy	62

10 Seznam příloh

Příloha A – Návrh na rozložení výstupů a učiva na základní škole

Příloha B – Otázky z dotazníku

Příloha C – Seznam základních škol v okrese Rokycany

Příloha D – Základní koncept soutěže s tematikou OČMU

11 Přílohy

Příloha A: Návrh na rozložení výstupů a učiva na základní škole

(zdroj: HZS ČR, 2018d)

1. ročník

Cíl výuky v daném ročníku: rozvíjet u žáků význam prevence rizik, opatrnosti a preventivního chování i důležitost obstat samostatně v obtížné situaci

Dílčí výstupy (RVP):

Žák

- a) chápe konkrétní nebezpečí spojená s riziky běžného života (doprava, chemické látky v domácnosti, elektrický proud, sport a zájmová činnost), s ohněm, s mimořádnou událostí
- b) přivolá pomoc (některým z osvojených způsobů)
- c) v případě potřeby použije linku tísňového volání; ovládá základní způsoby komunikace s operátory (přiměřeně k věku)

Učivo:

- Sebeochrana, pomoc a prevence rizik
 - důležitá telefonní čísla tísňového volání a blízkých osob, adresa bydliště
 - kdy a jak přivolat pomoc, koho požádat
 - pomoc, jak se chránit a jak předcházet úrazům, otravám a jiným ohrožením (vazba na řešené běžné rizikové situace v různém ročním období, prostředí a při různých činnostech, včetně železniční a silniční dopravy)
 - doma – neznámý člověk (telefon, zvonek u dveří internet), zbraně, alkohol, vhodné i nevhodné dotyky – jejich hranice, nevhodné trestání), komunikace a pomoc rodičů, učitelů
 - bezpečný odchod z domova – klíče, výtah
 - venku – volba správné cesty do školy, nebezpečná místa v okolí domu a školy, chování při setkání s cizím člověkem, jak se chovat, když zabloudím v cizím prostředí nebo městě
 - správné vedení – vysvětlení pojmů a významu – kamarád, blízká osoba, cizí osoba, trápení, smutek, pomoc, příklady ze života o záchranáři, uniformy, činnosti
 - co se se mnou může stát, když se bojím nebo si nevím rady, jak to mohu zvládnout a co mám dělat;
- Požáry
 - oheň – požár, prevence vzniku požáru doma, příčiny vzniku požáru doma, největší rizika požáru
 - ochrana při požáru a přivolání pomoci
 - pravidlo – zastav se – lehni si – kutálej se

2. ročník

Cíl výuky v daném ročníku: rozvíjet u žáků znalost nebezpečí a schopnost odhadnout riziko a vyhnout se mu; posilovat odpovědnost žáků za vlastní zdraví a bezpečnost

Dílčí výstupy (RVP):

Žák

- a) odhadne riziko/nebezpečnou situaci
- b) dodržuje zásady bezpečného chování v běžných životních situacích tak, aby nedocházelo k ohrožení jeho fyzického i duševního zdraví a zdraví jiných

Učivo:

- Opakování učiva z předchozího ročníku (diskuze, poznatky, zkušenosti)
- První pomoc
 - zajištění pomoci při různých rizikových situacích voláním na tísňovou linku nebo oslovením dospělé osoby, nácvik komunikace
 - základní pravidla poskytování pomoci při drobných poraněních a běžných onemocněních
- Péče o zdraví a prevence rizik
 - opakování učiva 1. ročníku + rozšíření o nové poznatky, zkušenosti, příběhy a otestování správné reakce dětí (rozpoznání rizik i schopnosti pomoci)
 - základní pravidla poskytování pomoci při drobných poraněních a běžných onemocněních v souvislosti s osvojováním učiva v oblasti rizik úrazovosti a onemocnění
 - bezpečné chování v různých životních situacích, v různém prostředí a při různých činnostech
- Požáry a jejich rizika
 - základní označování nebezpečných látek
 - základní bezpečnostní a výstražné tabulky, zejména nebezpečí úrazu elektrickým proudem, požáru, výbuchu, ozáření, poleptání (kyselinou, louhem, příčiny a prevence vzniku požáru mimo domov o správné chování při požáru
 - přivolání pomoci, ohlášení požáru
- Osobní bezpečí a podpora a ochrana duševního a fyzického zdraví
 - správné vedení – vysvětlení významu pojmů: lhostejnost, přátelství, rozdíly, žalování, pomoc, strach, zbabělost apod.
 - příklady ze života o jak se umět vypořádat se strachem, který doprovází nebezpečnou situaci

3. ročník

Cíl výuky v daném ročníku: rozvíjet u žáků schopnost rozpoznat varování před nebezpečím, rozeznat označení uzávěrů – zejména plynu, vody, elektřiny, umět určit (popsat) svou pozici v neznámém prostředí a zhodnotit možné následky svého jednání, zhodnotit důsledky bezdůvodného volání na tísňové linky

Dílčí výstupy (RVP):

Žák

- na konkrétních příkladech rozpozná mimořádnou událost
- jedná racionálně podle osvojeného schématu v případě, kdy se ztratí a zná čísla na tísňovou linku, domů, do školy
- rozpozná rozdíl mezi signály (varovný signál, požární poplach, zkouška sirén)
- chová se účelně v případě požáru, mimořádné události i jiných rizikových situací běžného života; hledá pomoc u důvěryhodné dospělé osoby

Učivo:

- Opakování učiva z předchozího ročníku (diskuze, poznatky, zkušenosti)
- První pomoc (opakování a rozvíjení učiva osvojeného ve 2. ročníku)
- Mimořádné události
 - seznámení s pojmem, nejčastější mimořádné události (povodně, vichřice, požáry, laviny, únik nebezpečných látek)
 - varování před nebezpečím (konkretizace různých způsobů varování, varovný signál Všeobecná výstraha)
 - zásady volání na tísňové linky (co zajišťují, kdy volat, rizika a dopady bezdůvodného volání na tísňové linky)
- Požáry a jejich rizika
 - modelové situace způsobů chování při požárech
 - nebezpečí zábavní pyrotechniky
- Péče o zdraví a prevence rizik
 - bezpečné chování v různých životních situacích a různých prostředích, včetně mimořádných událostí, které ohrožují zdraví jedinců i celých skupin obyvatel
 - nebezpečí za tmy, chování při setkání s cizím člověkem
 - citlivé a věku odpovídající vysvětlení podstaty rizikového chování (v souvislosti se šikanou, drogami, fyzickým a duševním násilím, agresivitou), jejich možných dopadů na zdraví (fyzické i duševní), pomoc v nouzi, příklady ze života
 - co mi může pomoci, když jsem v mimořádné situaci

4. ročník

Cíl výuky v daném ročníku: rozvíjet u žáků schopnost bezpečně se orientovat a pohybovat ve známém prostředí (blízkém okolí školy a bydliště) i v méně známém prostředí (jiné části obce, města, příroda) za použití plánů měst a map

Dílčí výstupy (RVP):

Žák

- bezpečně se pohybuje v budově i mimo budovu v případě rizikových situací (nouzové východy, označené únikové cesty); aplikuje pravidla bezpečného chování v různých situacích
- zvládá základní pravidla bezpečného zacházení s ohněm
- rozezná označení uzávěrů vody a plynu
- poskytne základní první pomoc (dezinfikuje a ošetří drobná poranění, ošetří opařeniny a popáleniny, zastaví krvácení, zafixuje zlomenou končetinu)
- přivolá pomoc dospělého k záchraně tonoucího

Učivo:

- Opakování učiva z předchozích ročníků (diskuze, poznatky, zkušenosti)
- Osobní bezpečí a prevence duševního a fyzického zdraví
 - vysvětlení významu pojmů: poznávání cizího prostředí, strach, stres, zbabělost, statečnost apod., příklady ze života
 - evakuace (obecně), rizika letních prázdnin
 - označení uzávěrů, rozvody plynu, vody, elektřiny, označení východů (ve škole)
 - bezpečné chování v různých životních situacích a různých prostředích, včetně mimořádných událostí, které ohrožují zdraví jedinců i celých skupin obyvatel
 - nález neznámého předmětu, látky, munice; sloupy a stožáry elektrického vedení, spadlé dráty elektrického vedení, transformátory; železniční vagony
- Požáry a jejich rizika
 - příčiny vzniku požárů o požáry v přírodě, lesní požáry, největší rizika požáru
- Péče o zdraví a poskytování první pomoci
 - různý obvazový materiál a technika vzhledem k poraněné části těla, nácvik
 - rizika u vody (bazény, vodní plochy, horské potoky, řeky, moře, tobogany), přecenění sil, nebezpečí jezů na řekách, skok do neznámé vody, vodní víry, tonutí (pozn.: lze zařadit i do 3. ročníku ve vazbě na plavecké kurzy), záchrana tonoucího, pohyb na zamrzlých přírodních vodních plochách
 - co se se mnou může stát v nebezpečných situacích

5. ročník

Cíl výuky v daném ročníku: rozvíjet u žáků dovednost poskytnout pomoc při běžných úrazech či onemocněních, včetně základního ošetření, i ovládat život zachraňující úkony (resuscitace)

Dílčí výstupy (RVP):

Žák

- rozlišuje příčiny úrazů, případně příznaky běžných nemocí a uplatňuje zásady jejich prevence, případně léčby
- v modelové situaci uplatní správný postup při zásahu jiného člověka elektrickým proudem
- ošetří úrazy různého charakteru
- charakterizuje základní složky, funkce a činnosti integrovaného záchranného systému
- rozlišuje situace, kdy lze a kdy nelze uhasit požár
- pozná zneužívající osobu (blízkou, ale i neznámou), rozezná rizikové situace, riziková místa i rizikové osoby a řekne ne na nevhodné návrhy, má základní právní povědomí, umí přivolat pomoc

Učivo:

- Opakování učiva z předchozích ročníků (diskuze, poznatky, zkušenosti)
- Integrovaný záchranný systém
 - složky, význam ve vztahu k řešení mimořádných událostí (obecně)
- Požáry a jejich rizika
 - způsoby chování při požárech (modelové situace), možnosti hašení požáru
 - hasicí přístroje (obecně)
 - evakuace při požáru, nácvik evakuace
 - evakuační plán – význam, nákres evakuačního plánu (doma), požární hlásiče
 - úniková cesta, druhy únikových cest, význam značek označujících únikové cesty

- Péče o zdraví a poskytování první pomoci
 - resuscitace (praktická ukázka, nácvik)
 - přivolání pomoci, nahlášení události (praktický nácvik)
 - prevence rizik letních a zimních sportů (cyklistika, bruslení, výškové sporty, vodní sporty, horská turistika, lyžování, snowboarding aj. – výstroj a výzbroj)
 - rizika otrav, jejich příčiny a příznaky (léky, houby, jedovaté rostliny, zkažené potraviny, plyn, alkohol, cigarety, drogy, čisticí prostředky, chemické látky, neznámé a nebezpečné látky ve sklepích, na skládkách odpadu)
 - rizika v souvislosti s provozem elektrických a plynových spotřebičů
- Podpora a ochrana fyzického a duševního zdraví, prevence psychického onemocnění a násilí namířenému proti sobě samému
 - vysvětlení pojmů: skutečné hodnoty, citová a mravní zralost, pomoc, neštěstí, přátelství, trápení, lhostejnost, diskriminace, šikana (obecně), kyberšikana (obecně), násilí psychické a fyzické (obecně), linka bezpečí, dobrý příklad, ochrana slabších, dobrý skutek, síla odpouštění, ochrana identity, sebepoškozování, sebevraždy, ohrožení a poruchy duševního vývinu v dětství a dospívání, psychické újmy virtuálního světa
 - rizika a možné dopady – nevhodné dotyky, obtěžování, fotografování
 - základy zvládnání stresových stavů
 - nebezpečí internetu

6. ročník

Cíl výuky v daném ročníku: rozvíjet u žáků schopnost adekvátně se chovat v případě vzniku mimořádné události a nařízené evakuace

Dílčí výstupy (RVP):

Žák

- charakterizuje rizika vzniku mimořádných událostí a jejich možné dopady na zdraví a životy lidí, životní prostředí a majetek, způsoby sebeochrany a vzájemné pomoci
- rozpozná varovný signál „Všeobecná výstraha“, adekvátně reaguje na tento signál, zná a prakticky uplatní postupy v případě nařízení evakuace, včetně zásad opuštění bytu
- ovládá základní zásady a postupy spojené s povodněmi, atmosférickými poruchami, haváriemi a dalšími mimořádnými událostmi; osvojené dovednosti a způsoby jednání aplikuje v simulovaných situacích hromadného ohrožení
- poskytne první pomoc, včetně život zachraňujících úkonů, dbá na bezpečnost svoji i svého okolí

Učivo:

- Klasifikace mimořádných událostí
 - mimořádné události způsobené přírodními vlivy, havárie, antropogenní události (viz základní pojmy)
 - vysvětlení pojmu mimořádná událost, základní rozdělení mimořádných událostí s uvedením příkladů
- Varovný signál „Všeobecná výstraha“
 - činnost při varovném signálu, druhy signálů, náhradní způsoby varování
 - funkce varovných signálů, rozdíly v signálech (ukázky), činnost po zaznění varovného signálu, další způsoby varování, obecné zásady opuštění bytu, opuštění bytu při povodni, požáru apod.
- Evakuace
 - průběh evakuace – na koho se vztahuje, kdo je evakuován přednostně, kdo nebývá evakuován (osoby podílející se na záchranných pracích)
 - evakuační zavazadlo, příprava a obsah evakuačního zavazadla
 - evakuační a přijímací střediska, jejich funkce, co tato střediska zajišťují
- Ukrytí, nouzové přežití (pojmy ukrytí, nouzové přežití, humanitární pomoc)

- Povodně a zátopové oblasti
 - přívalové deště, blesková povodeň, protržení hráze, rozvodněné toky
 - co je povodeň, jak povodeň vzniká, rozdělení povodní, povodně, které postihly ČR v minulých letech
 - zásady chování před, při a po povodni, pokyny zasahujících složek, návrat do obydlí, zřícení domu, závaly
- Péče o zdraví a poskytování první pomoci
 - stavy bezprostředně ohrožující život, výkony zachraňující život; polohování – protišoková poloha, autotransfuzní poloha, zotavovací poloha, přenašení, transport raněného, ošetření
 - dopravní nehody – jejich prevence, pomoc v případě dopravní nehody
 - zásady první pomoci při úrazu elektrickým proudem, zlomeninách, otřesu mozku, astmatických a epileptických záchvatech, apod.
- Podpora a ochrana fyzického a duševního zdraví, prevence psychického onemocnění a násilí namířenému proti sobě samému
 - různé strategie zvládnání stresových situací
 - prevence šikany
 - návykové látky – co jsou návykové látky, jak ohrožují zdraví a psychiku, protidrogová prevence, odmítání drog, jak se zachovat v případě, že jsou drogy ve škole nebo v jejím okolí, pomoc v různých situacích souvisejících s drogami
 - prevence rizik fyzického a duševního násilí spojených s internetem (osobní bezpečí na internetu, ochrana soukromí, ochrana osobních dat, cizí lidé, anonymita, ohrožení, násilí, psychické týrání, kyberšikana a její možné dopady)
 - prevence agresivity (formy agrese, její zvládnání, její dopady na duševní a fyzické zdraví agresora i oběti), prevence násilí namířenému proti sobě, jiným osobám a majetku
- Prevence úrazů a nemocí spojených s běžnými činnostmi (práce/hry s PC, používání chemických látek v domácnosti, používání elektrického nářadí a přístrojů v domácnosti)

7. ročník

Cíl výuky v daném ročníku: rozvíjet u žáků znalosti a dovednosti potřebné pro prevenci požárů a pro adekvátní reagování v případě požáru

Dílčí výstupy (RVP):

Žák

- a) vysvětlí rizika a příčiny vzniku požárů, popíše princip hoření a klasifikuje požáry podle tříd
- b) charakterizuje zásady protipožární prevence, v případě vzniku požáru adekvátně reaguje a v modelových situacích použije vhodné metody hašení požáru
- c) rozdělí hasicí přístroje vzhledem k třídám požáru a v případě potřeby je správně použije
- d) bezpečně opustí požárem ohrožený prostor a vyhledá bezpečí
- e) poskytne první pomoc v případě popálení a otravy zplodinami hoření
- f) aktivně předchází rizikům běžných úrazů, otrav, tonutí, popálenin, která hrozí v různém období, prostředí a při různých činnostech, včetně jejich příznaků, projevů a dopadů, poskytne první pomoc
- g) vhodně reaguje a jedná v případě ohrožení a nebezpečí, adekvátně pomůže sobě i blízkému v nouzi

Učivo:

- Požáry a jejich rizika
 - rozdíl mezi ohněm a požárem, rizika požáru (snížený obsah kyslíku v ovzduší, zvýšená teplota, kouř, toxicita vznikajících zplodin hoření), princip hoření, třídy požáru, příčiny vzniku požáru, předcházení požáru, postupy v případě požáru, manipulace s otevřeným ohněm v přírodě, nebezpečí zábavní pyrotechniky, nebezpečnost látek, třídění látek do kategorií dle jejich hořlavosti, hasicí přístroje – druhy a jejich správné použití, fáze požáru, kategorie hoření
- Ochrana před úrazem elektrickým proudem
 - nebezpečí lezení na sloupy a stožáry elektrického vedení, dotýkání se drátů na zemi, lezení na elektrické lokomotivy, nebezpečí od poškozených zásuvek, vypínačů, přívodových šňůr, elektrických spotřebičů v domácnosti, elektrických sekaček, apod.
- Péče o zdraví a poskytování první pomoci
 - praktický nácvik resuscitace a život zachraňujících úkonů
 - tepelná poranění (příčiny – působení teploty na lidský organismus, popáleniny, opařeniny, omrzliny, úpal, úžeh), příznaky a poskytnutí první pomoci či jejich ošetření
 - otravy alkoholem, léky, drogami, houbami, chemickými látkami – pevnými, tekutými, plynnými), jejich příčiny, příznaky a poskytnutí první pomoci
 - vnitřní a vnější krvácení – příznaky a poskytnutí první pomoci, stavění krvácení a ošetření
 - rány – řezné, sečné, bodné, střelné aj. – příčiny, příznaky a poskytnutí první pomoci
 - mechanické poranění oka, poleptání oka – příčiny, příznaky a poskytnutí první pomoci
 - poranění hrudníku, břicha – příčiny, příznaky a poskytnutí pomoci
- Podpora a ochrana fyzického a duševního zdraví, prevence psychického onemocnění a násilí namířenému proti sobě samému
 - drogová prevence – legální a nelegální drogy – jednotlivé druhy drog a jejich účinky na fyzické a psychické zdraví, příklady z praxe
 - prevence agresivity (formy agrese, její zvládnání, její dopady na duševní a fyzické zdraví agresora i oběti), prevence násilí namířenému proti sobě a na jiné osoby
 - záškoláctví (formy záškoláctví, jeho možné dopady na duševní a fyzické zdraví)
 - volný čas (party, kamarádi, co je spojuje, čemu se věnují, vlastnosti vůdce party, postavení v partě, co je dobře a co je špatně)
 - jak poznám, že je někdo ve stresové situaci
 - základy poskytování psychosociální pomoci a občanského sdílení v době mimořádných situací

8. ročník

Cíl výuky v daném ročníku: rozvíjet u žáků schopnost rozpoznávat příčiny a projevy rizikového chování a rizikových činností, včetně jejich možných dopadů na duševní a fyzické zdraví, a aplikovat v praxi zásady bezpečného chování při antropogenních mimořádných událostech na všech místech, kde se pohybuje

Dílčí výstupy (RVP):

Žák

- a) uplatňuje osvojené preventivní způsoby rozhodování a jednání v každodenním životě
- b) charakterizuje havárie a antropogenní události
- c) aktivně se v případě těchto mimořádných událostí chrání
- d) charakterizuje základní pravidla dekontaminace, jodové profylaxe
- e) rozpozná rizika fyzického a duševního násilí, jeho příznaky, projevy a dopady na vlastní osobu či jiné, předchází, rizikům, v případě nebezpečí adekvátně reaguje
- f) rozliší právní a protiprávní jednání nebo chování, které ohrožuje duševní a fyzické zdraví jeho osoby nebo druhých

Učivo:

- Integrovaný záchranný systém
 - význam integrovaného záchranného systému, základní a ostatní složky, záchranné a likvidační práce
- Mimořádná událost a krizové řízení, krizová situace, krizový stav
- Individuální ochrana
- Improvizovaná ochrana
 - prostředky, jejich využití doma, nácvik jejich používání
- Havárie, antropogenní události
 - základní charakteristika, členění, nejfrekventovanější havárie a antropogenní události, dopady havárií, označování nebezpečných látek, bezpečnostní a výstražné tabulky

- Havárie s únikem nebezpečných látek
 - základní druhy nebezpečných látek, nejčastější příčiny havárií s únikem nebezpečných látek, jaká rizika hrozí v okolí školy, příklady největších havárií, havarijní plán
 - prevence vzniku havárií, chování v případě vzniku havárie, zásady chování v případě havárií, dekontaminace
 - šíření nebezpečných látek při haváriích (znaky a projevy havárií s únikem nebezpečných látek)
- Radiační havárie jaderných energetických zařízení
 - charakteristika a účinky ionizujícího záření na člověka, havárie radiačních zařízení, jak fungují české jaderné elektrárny, chování při radiační havárii
- Terorismus, extremismus
 - formy, typy, nové hrozby, podezřelé předměty a poštovní zásilky, anonymní oznámení
 - uložení bomby (sankce), ohrožení výbušnými látkami, kybernetický terorismus, ochrana sebe a okolí)
- Péče o zdraví a poskytování první pomoci
 - praktický nácvik resuscitace a život zachraňujících úkonů, zajištění základních životních funkcí při zástavě dechu, krevního oběhu, masivním krvácení a poruchách vědomí
 - poranění páteře – příčiny, příznaky, poskytnutí první pomoci
 - úraz elektrickým proudem, zásah bleskem – příčiny, příznaky a poskytnutí první pomoci
 - tonutí – příčiny, záchrana a poskytnutí první pomoci, praktický nácvik záchrany tonoucího
 - zajištění intoxikací a křečových stavů, otravy (alkohol, drogy, léky, houby, chemické látky apod.)
- Prevence fyzického a duševního násilí, psychického onemocnění a násilí namířeného proti sobě samému
 - alkohol, nikotin, gambling, násilné chování
 - rozpoznávání vlivu stresu na jedince

9. ročník

Cíl výuky v daném ročníku: rozvíjí u žáků schopnost aplikovat v praxi zásady bezpečného chování při mimořádných událostech způsobených přírodními vlivy na všech místech, kde se pohybuje a znát prevenci v péči o zdraví a umět poskytnout adekvátní pomoc v případě úrazu či násilí

Dílčí výstupy (RVP):

Žák

- a) uplatňuje osvojené preventivní způsoby rozhodování a jednání v každodenním životě
- b) charakterizuje mimořádné události způsobené přírodními vlivy
- c) prokazuje adekvátní způsoby chování a ochrany v modelových situacích mimořádných událostí
- d) prakticky zvládá základní způsoby přežití v přírodě, uplatňuje je v modelových situacích
- e) vhodně reaguje v situacích, kdy hrozí riziko násilí, není lhostejný a ví kde a jak zajistit pomoc
- f) chová se adekvátně v různých životních situacích tak, aby nedošlo k ohrožení fyzického i duševního zdraví
- g) rozpozná rizikové prostředí a činnosti a vyhýbá se jim

Učivo:

- Základní charakteristika mimořádných událostí způsobených přírodními vlivy
 - charakteristika a vznik mimořádných událostí způsobených přírodními vlivy, příklady největších mimořádných událostí tohoto charakteru (bouře a její doprovodné jevy, vichřice, silné mrazy, sněhové kalamity, extrémní teplo, dlouhotrvající sucha a teplotní inverze, laviny, sesuvy půdy, a další)
 - zásady chování při vzniku jednotlivých mimořádných událostí způsobených přírodními vlivy

- Přežití v přírodě
 - orientace v terénu, tvorba improvizovaného přístřešku, možnosti a způsoby signalizace, značení tras pochodu, lesní plodiny, rostliny, živočichové, brodění se vodním tokem, jak získat pitnou vodu, ochrana před nebezpečnou zvěří, rozdělení ohně, a další
- Prevence úrazů a nemocí souvisejících s prací, zásady bezpečného chování (návaznost na učivo osvojované v předchozích ročnících)
- Péče o zdraví a poskytování první pomoci
 - praktický nácvik resuscitace a život zachraňujících úkonů
 - dopravní nehody – nahlášení dopravní nehody, zajištění vlastní bezpečnosti, aktivní postup při poskytování první pomoci raněným)
 - první pomoc při úrazu elektrickým proudem o ztrátová poranění a poranění kostí, svalů, kloubů – příčiny; poskytnutí první pomoci
 - cukrovka, infarkt, mozková cévní příhoda, křeče, mdloba, kolaps, akutní zánět slepého střeva, febrilní křeče, invazivní meningokokové onemocnění a další onemocnění – příčiny, příznaky a poskytnutí první pomoci
- Prevence fyzického a duševního násilí, psychického onemocnění a násilí namířeného proti sobě samému
 - prevence fyzického a duševního násilí u dívek a slabších jedinců
 - prevence fyzického a duševního násilí na dětech a slabších jedincích, v souvislosti s činností náboženských hnutí a sekt (znaky sekt a jejich možné nebezpečí)
 - drogy, infekční onemocnění, přenosné choroby
 - jak působí stres na moje tělo, mysl a chování
 - základy poskytování psychosociální pomoci a občanského sdílení v době mimořádných situací

Příloha C: Seznam základních škol v okrese Rokycany (zdroj: Rejstřík škol a školských zařízení, 2013-2019)

- 1) **Základní škola Dobřív, okres Rokycany**
Dobřív 62
- 2) **Základní škola a Mateřská škola Ejpovice, okres Rokycany, příspěvková organizace**
Hlavní 87, Ejpovice
- 3) **Základní škola a Mateřská škola Holoubkov, okres Rokycany, příspěvková organizace**
Holoubkov 14
- 4) **Základní škola a Mateřská škola Hrádek, okres Rokycany**
Chylická 189, Hrádek
- 5) **Základní škola a Mateřská škola Cheznovice, okres Rokycany, příspěvková organizace**
Cheznovice 136
- 6) **Základní škola a Mateřská škola Kařez, příspěvková organizace**
Kařez 185
- 7) **Základní škola a mateřská škola Mirošov, příspěvková organizace**
Školní 74, Mirošov
- 8) **Základní škola a Mateřská škola Mlečice, příspěvková organizace**
Mlečice 90
- 9) **Základní škola Mýto, okres Rokycany, příspěvková organizace**
Plzeňská 326, Mýto
- 10) **Základní škola a Mateřská škola Osek, okres Rokycany, příspěvková organizace**
Osek 16
- 11) **Základní škola a Mateřská škola Radnice, příspěvková organizace**
Sídliště 591, Radnice
- 12) **Základní škola Jižní předměstí Rokycany**
Čechova 855, Rokycany
- 13) **Základní škola T. G. Masaryka Rokycany, příspěvková organizace**
Třebízského 32, Rokycany

- 14) Základní škola Rokycany, ulice Míru 64, příspěvková organizace**
Míru 64, Rokycany
- 15) Základní škola Karla Vokáče Strašice, okres Rokycany**
Strašice 531
- 16) Základní škola a mateřská škola Stupno, příspěvková organizace**
Břasy 62
- 17) Základní škola Veselá, okres Rokycany**
Veselá 38
- 18) Základní škola a Mateřská škola Volduchy, příspěvková organizace**
Volduchy 121
- 19) Základní škola J. V. Sládka Zbiroh, příspěvková organizace**
Muhova 554, Zbiroh
- 20) Gymnázium a střední odborná škola Rokycany**
Mládežníků 1115, Rokycany

Příloha C: Otázky z dotazníku

Odkaz na elektronický dotazník: <https://forms.gle/ALFfKAjzyvFQkW46A>

1) Co si myslíte o zařazení OČMU do výuky?

- e) Je to potřebné a zařazení mi přijde optimální
- f) Je to potřeba a výuka by se měla rozšířit
- g) Je to potřeba, ale není, kdo by to učil/není dostatek informací
- h) Je to k ničemu

2) Zařazení kterých bezpečnostních témat do výuky se vám zdá nejužitečnější pro život? (u každé možnosti škála: hodně užitečné – spíše užitečné – spíše neužitečné – hodně neužitečné)

- e) Ochrana člověka za mimořádných událostí (OČMU)
- f) Příprava občanů k obraně státu (POKOS)
- g) Dopravní výchova
- h) Ochrana zdraví (včetně První pomoci)

3) Jak dlouho již zařazujete OČMU do výuky?

- e) Od platnosti Pokynu MŠMT (r. 2003)
- f) Od zavedení rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání (RVP ZV)
- g) Od změny RVP ZV v r. 2013 (rozšířené zařazení témat OČMU)
- h) Jiné...

4) Jakou formou zařazujete výuku problematiky OČMU do výuky?

- a) Jako samostatný předmět
- b) V rámci jiných předmětů
- c) Jako projekty
- d) Jiné...

5) Do jakých ročníků nejčastěji témata OČMU zařazujete?

- a) 1. ročník
- b) 2. ročník
- c) 3. ročník
- d) 4. ročník
- e) 5. ročník
- f) 6. ročník
- g) 7. ročník
- h) 8. ročník
- i) 9. ročník

6) Do jakých předmětů OČMU nejčastěji zařazujete?

- a) Fyzika
- b) Chemie
- c) Občanská výchova/výchova k občanství
- d) Prvouka
- e) Vlastivěda
- f) Přírodověda/přírodopis/biologie
- g) Tělesná výchova
- h) Výchova ke zdraví/ člověk a zdraví
- i) Zeměpis
- j) Jiný předmět

7) Kdo má u vás na škole na starosti danou problematiku?

- a) Jeden učitel pro celou školu/stupeň
- b) Každý dle své aprobace/odbornosti
- c) Třídní učitelé
- d) Jiné...

8) Jakou aprobaci mají učitelé, kteří se větší měrou podílejí na vzdělávání žáků v OČMU

- a) Učitel 1. stupně základní školy
- b) Občanská výchova/výchova k občanství
- c) Tělesná výchova
- d) Fyzika
- e) Chemie
- f) Přírodopis/biologie
- g) Zeměpis
- h) Dějepis
- i) Český jazyk

- j) Matematika
- k) Cizí jazyk
- l) ICT/informatika
- m) Speciální pedagogika
- n) Jiná aprobace
- o) Odborník s pedagog. vzděláním
- p) Externí odborník bez pedagog. vzdělání

9) Jaké metody a formy výuky OČMU na vaší škole využíváte?

- a) Tematické zájmové útvary
- b) Akce s rodiči žáků/partnerskými subjekty
- c) Externí vzdělávací programy (na objednávku)
- d) Diskuse a besedy
- e) Hry a soutěže
- f) Exkurze a zážitkové vyučování
- g) Výklad učitele
- h) Praktická cvičení a návky
- i) Projektové dny
- j) Jiné

10) Spolupracujete v rámci výuky s nějakými dalšími organizacemi?

- a) HZS ČR
- b) Policie ČR
- c) Obecní (městská) policie
- d) Jiné složky IZS
- e) Neziskové organizace (ČČK, SDH,..)
- f) Jiná škola
- g) Obec
- h) Jiný partner
- i) V uvedené oblasti s partnery nespolečně pracujeme

11) Jaké akce týkající se této problematiky proběhly na vaší škole ve školních letech 2017/18 a 18/19?

- a) Projektový den OČMU (ve spolupráci s HZS ČR)
- b) Jiný projektový den
- c) Fyzická příprava
- d) Cvičení pro případ mimořádné situace (požár, povodeň apod.)
- e) Soutěž s tematikou OČMU (včetně dopravní)
- f) Návuk první pomoci
- g) Cvičná evakuace
- h) Jiná akce
- i) Žádná

12) Pořádáte na vaší škole nějaké akce v souvislosti s OČMU již tradičně?

13) Myslíte si, že žáci na vaší škole si znalosti a dovednosti v OČMU osvojují dostatečně? (hodnocení jako ve škole 1- nejlepší, 5 - nejhorší)

14) Jaké pomůcky nejčastěji používáte k výuce dané problematiky?

- a) Pomůcky distribuované HZS ČR
- b) Výuková videa
- c) Pomůcky asociace Záchraný kruh
- d) Multimediální a interaktivní programy
- e) Učebnice ALBRA
- f) Učebnice Fortuna
- g) Jiné...

15) Znáte některé z následujících dostupných materiálů pro výuku OČMU

- a) Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách
- b) Ochrana člověka za mimořádných situací
- c) Pro případ ohrožení - příručka pro obyvatele
- d) Výchova dětí v oblasti požární ochrany
- e) Chování obyvatelstva v případě havárie s únikem nebezpečných chemických látek
- f) Víš odkud voláš o pomoc na tísňovou linku 112?
- g) Ochrana před přirozenými a zvláštními povodněmi v ČR
- h) Hasičské myši učí děti
- i) Hasiči radí – Příručka pro slabozraké žáky základní školy /1. stupeň/

- j) Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství Fortuna)
- k) Ochrana člověka za mimořádných událostí (nakladatelství ALBRA)
- l) Jak se zachovat, když...
- m) Co dělat..., aneb, Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí
- n) Štěstí přeje připraveným
- o) „Hasiči varují“
- p) Krátké výchovné filmy z produkce HZS ČR
- q) Videoprojekt OČMU
- r) VAŠE CESTY K BEZPEČÍ aneb chytré blondýny radí
- s) "Záchranný kruh"
- t) Centrum zdraví a bezpečí pro celou rodinu aneb Svět záchranářů
- u) HASÍK CZ
- v) Hasiči pro školy
- w) Žádnou z uvedených pomůcek neznám

16) Zúčastnili se žáci Vaší školy v posledních letech soutěže „Malý záchranář“ pořádané HZS Plzeňského kraje?

17) Jak hodnotíte kvalitu dostupných pomůcek na téma bezpečnost?

- a) Aktuální používané učebnice a pomůcky plně vyhovují potřebám vzdělávání
- b) Používané učebnice a pomůcky vyhovují, avšak není jich k dispozici dostatečné množství
- c) Používané učebnice a pomůcky částečně vyhovují, je však potřeba inovace
- d) Aktuální používané učebnice a pomůcky potřebám vzdělávání nevyhovují

18) Kde získáváte informace potřebné pro výuku OČMU?

- a) Od HZS ČR
- b) Z dostupné literatury
- c) Na webových stránkách institucí zabývajících se problematikou OČMU (např. HZS ČR, PČR, Záchranný kruh, apod.)
- d) Od jiných pedagogů
- e) Na školeních
- f) Jiné...

19) Jaké pomůcky k této problematice byste uvítali? (u každé možnosti navíc varianta jestli spíše rozdělené dle témat nebo dle ročníků)

- a) Učebnice
- b) Pracovní sešity
- c) Pracovní listy
- d) Vídea
- e) Interaktivní programy na PC
- f) Podrobné příručky pro pedagogy
- g) Jiné...

20) Víte o možnosti školení v problematice OČMU?

- a) Ano, naše škola pedagogy na školení posílá
- b) Ano, ale v našem regionu jsou tato školení nedostupná
- c) Nějaké informace se k nám dostali ale nic konkrétního
- d) O této možnosti nevím

21) Absolvovali učitelé na vaší škole v posledních letech školení v oblasti OČMU?

- a) Organizovaný HZS ČR nebo s jeho účastí
- b) Organizovaný Ministerstvem obrany/Armádou ČR nebo s jejich účastí
- c) Organizovaný Ministerstvem vnitra/policíí nebo s jejich účastí
- d) Organizovaný NIDV v rámci DVPP
- e) Jiný v rámci DVPP
- f) Jiný mimo DVPP
- g) Žádný

22) Absolvovali učitelé na vaší škole přípravu na výuku OČMU již v rámci svého vzdělání na pedagogických fakultách?

- a) Ano
- b) Pouze někteří
- c) Ne

23) Uvítali byste zařazení přípravy pedagogů na výuku dané problematiky do studia na pedagogických fakultách?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Jiné...

Příloha D: Základní koncept soutěže s tematikou OČMU

Soutěž s tematikou OČMU

Zde jsem se snažila popsat, jak by například mohla vypadat soutěž s tematikou OČMU. V současné době v některých krajích již obdobná soutěž existuje, ale s rozdílnými pravidly. Sjednocená soutěž by se pod záštitou HZS ČR mohla organizovat ve všech krajích ČR. Svým obsahem by soutěž mohla pokrýt celou tematiku OČMU, včetně první pomoci či dopravní výchovy.

Soutěž by mohla být určena 4–6-ti členným týmům žáků 3. – 8. třídy základních škol, rozdělených do dvou kategorií – I. pro žáky 3. až 5. třídy a II. pro žáky 6. až 8. třídy. Organizována by mohla být na úrovni okresů (okresní kola) a krajů (krajská kola). Možností by bylo uspořádání i celorepublikového kola, jak tomu bývá v řadě soutěží např. u Biologické olympiády. Variantou by mohla být i školní kola soutěže, ty by si jednotlivé školy mohly uspořádat v rámci výuky OČMU či projektových dnů.

V následujících tabulkách je stručný popis jak by mohly vypadat disciplíny v okresním kole takové soutěže. Vyšší kola by se od tohoto mohla lišit pouze v náročnosti zadaných úkolů.

Okresní kolo

- Forma: stanoviště s úkoly a modelovými situacemi

Stanoviště:	PRVNÍ POMOC
Popis	modelová situace s namaskovaným zraněním, dle věkové kategorie → složitost zranění a celé situace příklady možných zranění pro I. kategorii – krvácení z nosu, tlakový puchýř, odřené koleno, popálenina 1. a 2. stupně, drobné řezné poranění, bodnutí hmyzem, pohmožděný kotník příklady možných zranění pro II. kategorii – krvácení velkého rozsahu, úraz elektrickým proudem, popálenina většího rozsahu, zlomenina, otevřená zlomenina, zástava oběhu
Hodnocení	správnost ošetření, celkový postup soutěžního týmu během situace (rozdělení úkolů, apod.)
Poznámka	součástí hodnocení i zpětná vazba pro účastníky s uvedením správného postupu ošetření

Stanoviště:	DOPRAVNÍ HŘIŠTĚ
Popis	soutěžící, jako cyklisté mají za úkol na dopravním hřišti za časový limit projet všemi kontrolními stanovišti
Hodnocení	dodržování pravidel silničního provozu, projetí všemi kontrolními stanovišti
Poznámka	

Stanoviště:	MODELOVÁ SITUACE OČMU
Popis	řešení (v rámci možností účastníků) "reálné" situace z problematiky OČMU příklady možných soutěžních situací - únik nebezpečné látky → postup uvnitř budovy, všeobecná výstraha → postup při pobytu venku, počínající požár, tonoucí, proboření ledu
Hodnocení	správnost postupů a celkový chování soutěžního týmu během situace
Poznámka	součástí hodnocení i zpětná vazba pro účastníky s uvedením správného postupu během podobné situace

Stanoviště:	PRAKTICKÝ NÁCVIK OČMU
Popis	praktické předvedení některé z činností v oblasti OČMU příklady možných soutěžních činností - balení evakuačního zavazadla, improvizovaná ochrana, volání na tísňovou linku, rozpoznávání signálu sirén, rozpoznání značek (např. evakuační výtah, směr úniku, hlavní uzávěr plynu, apod.)
Hodnocení	správnost řešení
Poznámka	součástí hodnocení i zpětná vazba pro účastníky s uvedením správného řešení

Stanoviště:	KVÍZ
Popis	ověření teoretických znalostí formou kvízu např. spojování obrázků, seřazení obrázků jak mají jít za sebou příklady možných úkolů – spojování obrázků, seřazení posloupnosti činností na obrázku, apod.
Hodnocení	správnost řešení
Poznámka	

Stanoviště:	TEST
Popis	ověření teoretických znalostí napříč celou problematikou
Hodnocení	správné odpovědi, ohodnocen každý jednotlivec v týmu, v rámci týmu se výsledky sčítají
Poznámka	možnost vyhlášení i soutěže jednotlivců